

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

ΕΚΦΡΑΣΗ ΕΚΘΕΣΗ

ΤΕΥΧΟΣ Α΄
ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ

Τόμος
2ος

ΕΚΦΡΑΣΗ ΕΚΘΕΣΗ

ΓΙΑ ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ

**ΑΝΑΘΕΩΡΗΜΕΝΗ ΕΚΔΟΣΗ
Α΄ ΤΕΥΧΟΣ**

Τόμος 2ος

Συγγραφική Ομάδα Αναθεώρησης

ΧΡΙΣΤΟΣ Λ. ΤΣΟΛΑΚΗΣ

Καθηγητής του Αριστοτελείου
Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

ΚΥΡΙΑΚΗ ΑΔΑΛΟΓΛΟΥ

Δρ. Φιλολογίας, Σχολική Σύμβουλος

ΑΒΡΑ ΑΥΔΗ

Φιλολόγος, Καθηγήτρια
Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

ΕΛΕΝΗ ΛΟΠΠΑ

Δρ. Φιλολογίας, Σχολική Σύμβουλος

ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΤΑΝΗΣ

Φιλολόγος, π. Σχολικός Σύμβουλος

Υπεύθυνη για το Παιδαγ. Ινστιτούτο

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Σύμβουλος του Π.Ι.

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ**

**Συγγραφή: Χρίστος Λ. Τσολάκης,
Κυριακή Αδαλόγλου, Άβρα Αυδή,
Ελένη Λόππα, Διονύσης Τάνης**

Συντονισμός: Χρίστος Λ. Τσολάκης

**Αναθεώρηση: Χρίστος Λ. Τσολάκης,
Κυριακή Αδαλόγλου, Άβρα Αυδή,
Ελένη Λόππα, Διονύσης Τάνης**

**ΕΚΦΡΑΣΗ
ΕΚΘΕΣΗ**

ΓΙΑ ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ

**ΑΝΑΘΕΩΡΗΜΕΝΗ ΕΚΔΟΣΗ
Α΄ ΤΕΥΧΟΣ**

Τόμος 2ος

Καλλιτεχνική Επιμέλεια
ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΟΥΠΗΣ
ΕΙΡΗΝΗ Κ. ΧΑΤΖΗ

Επεξεργασία, Ηλεκτρονική
Επιμέλεια Ύλης και Εξωφύλλου
ΕΙΡΗΝΗ Κ. ΧΑΤΖΗ

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ
Ομάδα εργασίας ΥΠΔΒΜΘ

ΣΥΜΒΟΛΑ

ΘΕΩΡΙΑ

ΑΣΚΗΣΗ

ΠΡΟΑΙΡΕΤΙΚΗ
ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ

χρωματιστή
σελίδα

VII. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

α) Η οργάνωση του λόγου και οι ειδικές γλώσσες

■ Κλιμάκωσε τα κείμενα (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7) που διάβασες με βάση τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιείται στο καθένα η γλώσσα: σε ποια δηλαδή από αυτά η γλώσσα είναι (περισσότερο ή λιγότερο) απρόσωπη και αντικειμενική και σε ποια είναι φορτισμένη με (κάποια) υποκειμενικότητα ή με (κάποια) διάθεση / συγκίνηση.

Αν μελετήσετε προσεκτικά τα κείμενα (1), (3), (4) και (5), θα διαπιστώσετε ότι και τα πέντε έχουν χαρακτήρα πληροφοριακό. Έτσι; το (1) μας παρέχει την πληροφορία τι είναι αριθμητική και τι γεωμετρική πρόοδος·

το (3) μιλάει για την ένταση του πεδίου· το (4) για τη σημασία που είχε για τον ελληνισμό και για τον κόσμο η απόκρουση της επίθεσης των Περσών· το (5) αναφέρεται στη γιορτή της Πεντηκοστής.

Και όμως, ενώ όλα τα κείμενα είναι πληροφοριακά, δεν είναι γραμμένα στην ίδια γλωσσική ποικιλία. Όλα σχεδόν, άλλο περισσότερο και άλλο λιγότερο, διαφοροποιούνται μεταξύ τους γλωσσικά, ανάλογα με την ιδιαιτερότητα της πληροφόρησής τους, ανάλογα δηλαδή με το περιεχόμενο του θέματός τους και τον ιδιαίτερο στόχο τους. Κι αυτό γίνεται φανερό, αν παρατηρήσουμε με συγκριτική διάθεση δύο από τα κείμενα: το (1), που αναφέρεται σε μαθηματική πληροφόρηση, και το (5) που αναφέρεται σε θρησκευτική πληροφόρηση.

Η γλώσσα του κειμένου (1)

Το θέμα του κειμένου (1): ανήκει στην επιστήμη των μαθηματικών είναι γραμμένο στην ειδική γλωσσική τους ποικιλία· στόχο του έχει να διδάξει τι είναι αριθμητική πρόοδος. Και για να το πετύχει αυτό:

α) ακολουθεί μια λογική διαδικασία:

- παραθέτει μέσα σε υπόθεση λόγου μια ακολουθία αριθμών

«2, 5, 8, 11, 14, 17»

- παρατηρεί και δείχνει στην απόδοση του λόγου τα κύρια γνωρίσματα της ακολουθίας

«παρατηρούμε ότι... του αριθμού 3»

- διευκρινίζει την ακολουθία χρησιμοποιώντας παράδειγμα

« $5 = 2 + 3$, $8 = 5 + 3$, ...»

- ονομάζει / ορίζει την ακολουθία

«Μια τέτοια... πρόοδος με λόγο 3»

β) χρησιμοποιεί:

- λέξεις που κυριολεκτούν

«Αν προσέξουμε... θα παρατηρήσουμε...»

- μαθηματικούς όρους

«άθροισμα, ακολουθία, αριθμός, λόγος»

- σημεία του μαθηματικού κώδικα (σύμβολα)

« $| 2 |$, $| 4 |$, $| + |$, $| = |$, $| \cdot |$ κτλ.»

Παρατηρούμε λοιπόν ότι μέσα από όλη αυτή τη διαδικασία ο συντάκτης του κειμένου μάς παρουσίασε με τρόπο λογικό,

αποδεικτικό και διδακτικό μια μαθηματική αλήθεια: τι είναι αριθμητική πρόοδος. Μας έδειξε δηλαδή τις

αντικειμενικές σχέσεις που έχουν τα πράγματα μεταξύ τους σε μια περιοχή των μαθηματικών. Και για να το πετύχει, χρησιμοποίησε τη γλώσσα έτσι που να φανερώνει με τη μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια τις σχέσεις των πραγμάτων. Γι' αυτό και όλες οι λέξεις και οι προτάσεις είναι φορτισμένες με τα αναγκαία μόνο σημασιολογικά τους φορτία, ώστε να αποδίδουν με πιστότητα την αλήθεια. Τα νοηματικά τους περιγράμματα είναι συγκεκριμένα· δεν υπάρχει διάχυση νοηματική ή φόρτιση συγκινησιακή. Η γλώσσα είναι ανάλογη με τις απαιτήσεις των πραγμάτων: απρόσωπη, αχρωμάτιστη συναισθηματικά, αντικειμενική, με λογική στερεότητα και αποδεικτικότητα. Διαφορετικά δε θα ήταν κατάλληλη για την περίπτωση.

Δομικό διάγραμμα του κειμένου (1)

1. Προβάλλεται το θέμα (με υπόθεση)

2. Παρατηρείται και διαπιστώνεται η αλήθεια (με απόδοση)

3. Αποδεικνύεται (η αλήθεια) (με παράδειγμα)

4. Ονομάζεται (η αλήθεια)

Αν προσέξουμε τους όρους της ακολουθίας 2, 5, 8, 11, 14, 17

παρατηρούμε ότι κάθε όρος, εκτός από τον πρώτο, είναι άθροισμα του προηγούμενου όρου και του αριθμού 3.

Έτσι π.χ. είναι $5 = 2 + 3$, $8 = 5 + 3$

Μια τέτοια ακολουθία λέγεται αριθμητική πρόοδος με λόγο 3.

Η γλώσσα του κειμένου. (5)

Ακολουθεί δομικό διάγραμμα του κειμένου

Το θέμα του κειμένου (5) είναι αντλημένο από τη Βίβλο και παρουσιάζεται με τη δική του γλωσσική ποικιλία, η οποία, όπως βλέπετε, είναι διαφορετική από τη γλωσσική ποικιλία των μαθηματικών. Διαφορετικός είναι άλλωστε και ο στόχος του κειμένου: απευθύνεται σε οπαδούς μιας θρησκείας και ζητάει να τους πληροφορήσει για το θαύμα της Πεντηκοστής. Διαφορετικό λοιπόν το θέμα, διαφορετικός και ο στόχος του κειμένου. Γι' αυτό διαφορετική είναι και η πραγμάτευσή του. Δεν τίθεται τώρα μια αλήθεια για να αποδειχθεί με συλλογισμούς· η αλήθεια για τον αναγνώστη / πιστό είναι δεδομένη: πρόκειται για ένα θαύμα το οποίο αυτός αποδέχε-

ται. Έτσι ο συντάκτης / συγγραφέας του κειμένου δεν το διερευνά, αλλά το αποκαλύπτει. Αυτό σημαίνει ότι οι γλωσσικοί μηχανισμοί της λογικής απόδειξης ατονούν και στη θέση τους λειτουργούν άλλοι: οι γλωσσικοί μηχανισμοί της αφήγησης και της περιγραφής ενός γεγονότος-θαύματος· μιας πράξης που συντελείται στην περιοχή του υπέρλογου.

Η γλώσσα λοιπόν οργανώνεται για να αποκαλύψει το θαύμα και όχι για να αποδείξει με συλλογική διαδικασία μια αλήθεια των μαθηματικών. Έτσι το κείμενο αποτελείται από δύο τμήματα:

**α) Το εισαγωγικό τμήμα
«η πρώτη επίσημη... τα σχετικά γεγονότα»**

το οποίο αποτελεί προλογικό σχόλιο του δεύτερου: θεωρεί το θαύμα

της Πεντηκοστής ως την πρώτη φανέρωση της Εκκλησίας, προσδιορίζει τον τόπο και το χρόνο και σημειώνει την πηγή του.

β) Το κύριο τμήμα
«την ημερα της Πεντηκοστής...
δύναμη λόγου»

όπου με τρόπο αφηγηματικό και περιγραφικό παρουσιάζονται τα θαυμαστά γεγονότα. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα του δεύτερου τμήματος είναι:

- Το ξετύλιγμα του γεγονότος το οποίο σιγά σιγά διογκώνεται και ολοκληρώνεται, καθώς μεταβαίνει από τη σφαίρα της πραγματικότητας στη σφαίρα του θαύματος.
- Οι μεταβατικές λέξεις που με τις αλυσιδωτές τους εκρήξεις ανοίγουν τις αλληπάλληλες εικόνες του θαύματος:

«Ξαφνικά ήρθε...», «Τότε είδαν...»,
«Και πλημμύρισαν όλοι...»

- Η λειτουργία της εικόνας και του ήχου.

- Ο θριαμβικός τόνος του κειμένου.

- Η χρήση της ποιητικής

λειτουργίας της γλώσσας: «μια βοή,
σαν να φύσηξε δυνατός άνεμος»,

«γλώσσες όμοιες με φλόγες

φωτιάς», «πλημμύρισαν όλοι» κτλ.

β) Η οργάνωση του λόγου και η πειθώ

■ Θα παρατήρησες ίσως ότι πολλές φορές στην καθημερινή ή στη σχολική ζωή σου έχει ζητηθεί να εκφράσεις και να στηρίξεις τη δική σου θέση, την άποψη που έχεις σχηματίσει για τα διάφορα θέματα. Σου έχει ζητηθεί δηλαδή να παρουσιάσεις αυτά που εσύ πιστεύεις, κοιτάζοντας

και εξετάζοντας τα θέματα / πράγματα / προβλήματα από τη δική σου οπτική γωνία. Αυτό βέβαια σημαίνει ότι πρέπει να έχεις – και έχεις – απόψεις. Αν και δε φτάνει μόνο αυτό· πρέπει παράλληλα να είσαι σε θέση να στηρίζεις τις απόψεις σου και να πείθεις για την ορθότητά τους· να πείθεις τους ακροατές ή τους αναγνώστες ότι η άποψή σου είναι σωστή, να πείθεις δηλαδή γιατί (για ποιους λόγους) αυτά που υποστηρίζεις είναι όπως τα νομίζεις / αισθάνεσαι εσύ. Με άλλα λόγια θα πρέπει να αιτιολογείς τις θέσεις σου: να λες γιατί είναι έτσι και όχι διαφορετικά.

Σε μια τέτοια περίπτωση, όπως καταλαβαίνεις, θα πρέπει πρώτα να βρίσκεις το αποδεικτικό σου υλικό (σκέψεις, επιχειρήματα, συλλογισμούς, παραδείγματα, γεγονότα,

περιστατικά κτλ.) και ύστερα να το κατατάσσεις οργανώνοντάς το πειστικά πάνω σε ένα (οικο)δομικό σχέδιο. Και δεν είναι καθόλου περίεργο ότι στο σημείο αυτό μοιάζουν όλοι οι ομιλητές και οι συγγραφείς που προσπαθούν να πείσουν για την άποψή τους. Εξάλλου, η τέχνη να πείθεις για τις απόψεις σου – είτε πολιτικός είσαι είτε δικηγόρος είτε μαθηματικός κτλ. – είναι πανάρχαια και φτάνει ως εμάς από την αρχαία Ελλάδα.

γ) Η οργάνωση του λόγου και το επιχείρημα

Το παρακάτω κείμενο ανήκει σε ρητορικό λόγο. Κύριο χαρακτηριστικό του γνώρισμα είναι η πειθώ. Ο Δημοσθένης – από δικό του λόγο είναι παρμένο το κείμενο – προσπαθεί να πείσει τους Αθηναίους να πλήξουν με διπλή τους ενέργεια το Φίλιππο. Στην προσπάθεια του αυτή οργανώνει το λόγο του και αναπτύσσει τα επιχειρήματά του με τον ακόλουθο τρόπο:

1. Προβάλλει τη θέση του
(απόφαση)

Φρονώ, λοιπόν, ότι με διπλή ενέργεια πρέπει εσείς να συνδράμετε την κατάσταση,

2. Τη διευκρινίζει (επεξήγηση)

και με το να σώζετε χάρη των Ολυνθίων τις πόλεις τους στέλνοντας στρατιώτες που θα το πραγματοποιήσουν αυτό, και με το να λεηλατείτε τη χώρα του Φιλίππου με πολεμικά πλοία και με άλλον στρατό.

3. Την αιτιολογεί, αποδεικνύοντας τι θα συμβεί, αν δε δράσουν με διπλή ενέργεια, αν δηλαδή δράσουν σε μια κατεύθυνση μόνο (αιτιολόγηση)

Αν όμως το ένα από αυτά το αμελήσετε, φοβούμαι μήπως μας πάει χαμένη η εκστρατεία· γιατί, αν εσείς μόνο τη χώρα του βλάπτετε, θα το αντέξει αυτό, θα υποτάξει την Όλυθο και ύστερα θα έλθει στην πατρίδα του κι εύκολα θα σας αποκρούσει. Εάν πάλι εσείς στείλετε βοήθεια

μόνο στην Όλυμπο, βλέποντας τη χώρα του να μη διατρέχει κανέναν κίνδυνο, θα καθίσει εκεί για πολιορκία και θα παρακολουθεί από κοντά την επιχείρηση, και με τον καιρό θα υποτάξει τους πολιορκημένους.

4. Συμπεραίνει (συμπέρασμα)

Πρέπει, λοιπόν, η βοήθεια να είναι μεγάλη και να προσφερθεί με διπλή ενέργεια.

Το επιχείρημα

■ Επιχείρημα, λέει η Λογική, είναι μια σειρά από προτάσεις που συνδέονται μεταξύ τους χωρίς χάσματα και απολήγουν σε μια τελική πρόταση, που λέγεται συμπέρασμα· σκοπός του επιχειρήματος είναι να υπο-

δείξει την αλήθεια μιας θέσης / απόφανσης (αποφαίνομαι). Αυτά σημαίνουν ότι οι προτάσεις που οδηγούν στο συμπέρασμα βρίσκονται σε λογικές σχέσεις μεταξύ τους, η επόμενη δηλαδή είναι λογική ακολουθία της προηγούμενης. Γι' αυτό και έχουν κάποιους όρους κοινούς, που γίνονται η γέφυρα για τη μετάβαση από τη μια (πρόταση) στην άλλη.

▶ Αναζητήστε αυτή τη σχέση των προτάσεων.

α) στο κείμενο του Δημοσθένη που ήδη έχετε μελετήσει.

β) στα ακόλουθα παραδείγματα:

- Το τρίγωνο είναι τρίπλευρο. Άρα το τρίγωνο δεν είναι τετράπλευρο.
- Η γη είναι πλανήτη. Άρα η γη δεν είναι απλανής.
- Ο ανακριτής καλεί το μάρτυρα (εμπειρογνώμονα αστυνομικό) να

αποδείξει τη γνώμη του (απόφαση) ότι ο αυτουργός της κλοπής, που απασχολεί τη δικαιοσύνη, είναι ένας έμπειρος και επιδέξιος διαρρηκτής. Και ο μάρτυρας αναπτύσσει τις σκέψεις του ως εξής:

α. Στο χρηματοκιβώτιο που ληστεύτηκε η κλειδαριά βρέθηκε άθικτη, παρατηρήθηκαν όμως βαθιές εντομές σε ορισμένα σημεία.

β. Τα σημεία αυτά είναι καίριες θέσεις του μηχανισμού ασφάλειας που προστατεύει το χρηματοκιβώτιο.

γ. Οι εντομές λοιπόν δεν είναι τυχαίες, αλλά οφείλονται στο εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε για τη διάρρηξη.

δ. Ο τύπος των εντομών και το αποτέλεσμα που έφεραν δείχνουν ότι έγιναν από ειδικό εργαλείο, λεπτό, μυτερό, ισχυρό.

ε. Τέτοια εργαλεία μεταχειρίζονται έμπειροι και επιδέξιοι διαρρήκτες. στ. Άρα ο αυτουργός της κλοπής είναι ένας έμπειρος και επιδέξιος διαρρήκτης.

• α. Εκείνος που με ειδικό εργαλείο κατορθώνει να ανοίξει ένα καλά ασφαλισμένο χρηματοκιβώτιο, είναι ένας έμπειρος και επιδέξιος διαρρήκτης.

β. Ο αυτουργός της κλοπής του διαμερίσματος Χ άνοιξε το χρηματοκιβώτιό του μ' ένα τέτοιο εργαλείο, όπως αποδείχνουν τα ίχνη που άφησε η πράξη του.

γ. Άρα ο αυτουργός της κλοπής του διαμερίσματος Χ είναι ένας έμπειρος και επιδέξιος διαρρήκτης.

**Ε. Παπανούτσος, Λογική,
εκδ. Δωδώνη, 1970**

ΕΙΔΗ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΩΝ

Η διαδικασία με την οποία ο νους καταστρώνει ένα επιχείρημα λέγεται συλλογισμός. Οι συλλογισμοί είναι άμεσοι, έμμεσοι, παραγωγικοί, επαγωγικοί, αναλογικοί.

Χαρακτηρίστε τους συλλογισμούς της ομάδας α'. Θα το πετύχετε, αν τους αντιστοιχίσετε σωστά με τους ορισμούς της ομάδας β', γράφοντας μπροστά από κάθε συλλογισμό το γράμμα του ορισμού που ταιριάζει.

Ομάδα α'

(1) Τα μέταλλα είναι ανόργανα.

Ο χρυσός είναι ανόργανο.

(2) Οι πλανήτες είναι ετερόφωτα σώματα.

Η γη είναι πλανήτης.

Άρα η γη είναι ετερόφωτο σώμα

(3) Τα φυτά είναι οργανισμοί.

Η μηλιά είναι φυτό.

Άρα η μηλιά είναι οργανισμός.

- (4) Η μηλιά, η αχλαδιά... είναι οργανισμοί.
Η μηλιά, η αχλαδιά... είναι φυτά.
Άρα τα φυτά είναι οργανισμοί.
- (5) Κάποια καλή μαθήτρια βραβεύτηκε.
Η Ελπίδα είναι καλή μαθήτρια.
Άρα η Ελπίδα είναι πιθανό να βραβευτεί.

Ομάδα β´

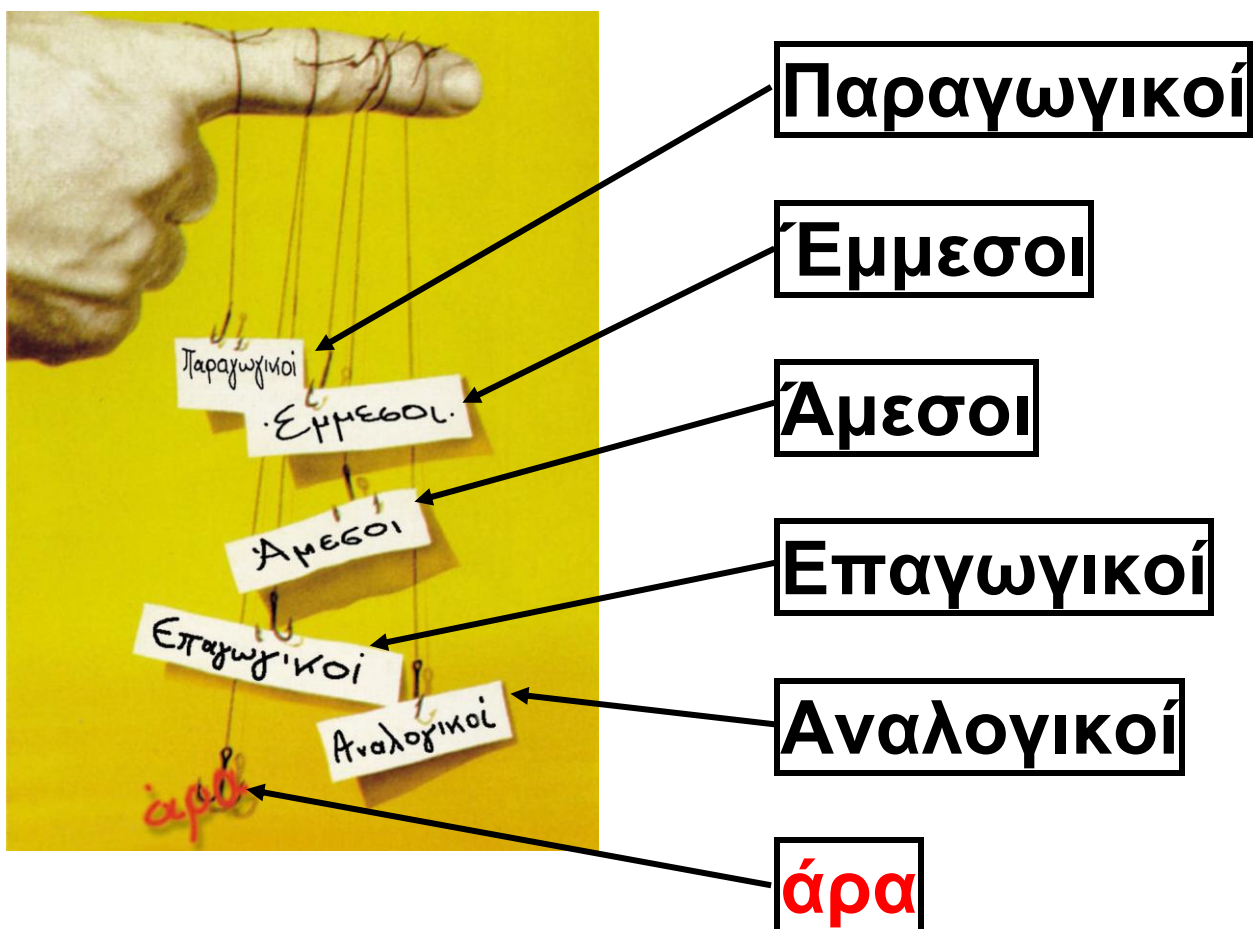
(α) Στον παραγωγικό συλλογισμό από το όλον συμπεραίνουμε για τα επιμέρους.

(β) Έμμεσοι είναι οι συλλογισμοί των οποίων το συμπέρασμα προκύπτει από δύο ή περισσότερες προτάσεις - κρίσεις.

(γ) Άμεσοι είναι οι συλλογισμοί των οποίων το συμπέρασμα προκύπτει από μια μόνο πρόταση - κρίση.

(δ) Στον επαγωγικό συλλογισμό από τα επιμέρους συμπεραίνουμε για το όλο.

(ε) Στον αναλογικό συλλογισμό από τα επιμέρους συμπεραίνουμε πάλι για τα επιμέρους.

► Στο θεώρημα που ακολουθεί να δείξετε ποια είναι η θέση / απόφανση, ποια είναι η συλλογιστική διαδικασία και ποιο το συμπέρασμα.

Θεώρημα φ

Σε κάθε τρίγωνο απέναντι από ίσες πλευρές βρίσκονται ίσες γωνίες, δηλαδή

$$AB=AG \rightarrow \hat{B}=\hat{\Gamma}$$

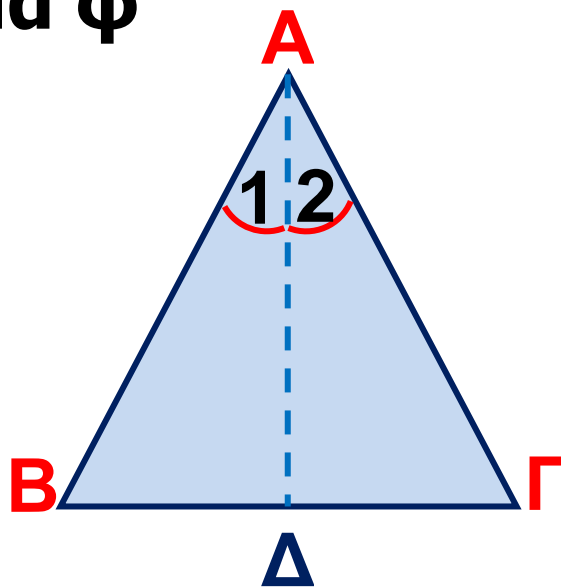
Απόδειξη:

Ας θεωρήσουμε ένα τρίγωνο $AB\Gamma$ με $AB=AG$.

Αν φέρουμε τη διχοτόμο του $A\Delta$, έχουμε τρίγ. $AB\Delta =$ τρίγ. $AG\Delta$

(γιατί: $AB=AG$, $A\Delta=A\Delta$,

$\hat{A}1=\hat{A}2$) και άρα $\hat{B}=\hat{\Gamma}$.

► Να πείτε στη συνέχεια αν η συλλογιστική διαδικασία σας πείθει ή όχι και γιατί.

► Ξαναγράψτε το θεώρημα, χρησιμοποιώντας μόνο λέξεις – περισσότερες λέξεις. Αντικαταστήστε λ.χ. τα σύμβολα με λέξεις. Παράδειγμα:

Σε κάθε τρίγωνο απέναντι από ίσες πλευρές βρίσκονται ίσες γωνίες· στο τρίγωνο π.χ. ΑΒΓ απέναντι από τις πλευρές ΑΒ και ΑΓ, που είναι μεταξύ τους ίσες, βρίσκονται οι γωνίες $\hat{B}$ και $\hat{\Gamma}$ που και αυτές είναι μεταξύ τους ίσες. Η θέση/απόφανση αυτή αποδεικνύεται με τον ακόλουθο συλλογισμό...
(συνεχίστε)

δ) Η οργάνωση του λόγου και η αιτιολόγηση

Παραλληλίστε το ρητορικό κείμενο που διαβάσατε παραπάνω με το θεώρημα φως προς τη συλλογιστική τους πορεία και ως προς τα εκφραστικά τους στοιχεία (λέξεις, σύμβολα κτλ.), και αναζητήστε τις ομοιότητες και τις διαφορές τους.

■ Από τον παραλληλισμό τους θα διαπιστώσατε ήδη ότι και τα δύο κείμενα προσπαθούν να πείσουν χρησιμοποιώντας στην απόδειξη την αιτιολόγηση. Αυτό σημαίνει ότι προβάλλουν μια θέση και ύστερα ζητούν τα υποστηρίγματα της, την αιτιολογούν, λένε δηλαδή γιατί αυτή η θέση είναι σωστή. Και στις δύο περιπτώσεις η θέση προηγείται από τις αποδείξεις, θα μπορούσε όμως και να ακολουθεί ή να είναι χωνεμένη μέσα στο υποστηρικτικό υλικό.

■ Η υποστήριξη πάλι της θέσης μέσα σε μια παράγραφο ή σε ευρύτερο κείμενο μπορεί να γίνει με ποικίλους τρόπους αιτιολόγησης και πειθούς, όπως είναι π.χ. οι συλλογισμοί, οι στατιστικές ενδείξεις, οι μαρτυρίες των ειδικών κτλ.· αυτοί πάλι οι τρόποι εκφράζονται με

αιτιολογικές προτάσεις, οι οποίες, όπως σας είναι γνωστό, εισάγονται με αιτιολογικούς συνδέσμους:

γιατί, διότι, επειδή, αφού, που, καθώς κτλ.

(βλ. ΝΕ.Γ., σ. 200 και ΝΕ.Σ., σ. 140)

Αν και αυτό δεν είναι απόλυτο, αφού η αιτιολόγηση μπορεί να γίνει και με άλλα εκφραστικά μέσα· έτσι συμβαίνει π.χ. στους υποθετικούς λόγους, όταν με την υπόθεση εκφράζεται παραστατικότερα το αίτιο εκείνου που περιέχεται στην απόδοση:

• Εγώ δε φταίω, αν (= επειδή) εσύ δεν καταλαβαίνεις.

• Ήταν φίλος μου. Σου φαίνεται λοιπόν περίεργο, αν ενδιαφέρομαι για το παιδί του;

Κάποτε η αιτιολόγηση περιέχεται μέσα σε ένα ευρύτερο κείμενο, στο οποίο, εκτός από τους αιτιολογι-

κούς, χρησιμοποιούνται και άλλοι σύνδεσμοι. Αναγνωρίστε π.χ. τον τρόπο με τον οποίο γίνεται η αιτιολόγηση στο κείμενο του Δημοσθένη και στο θεώρημα φ και επισημάνετε τα εκφραστικά του μέσα: συνδέσμους, συντάξεις κτλ.

▶ Παρουσιάστε τη δομή (θεματική περίοδο, σχόλια, κατακλείδα) και την αποδεικτική διαδικασία της παραγράφου:

Η αγάπη του πλούτου

... Η αγάπη του πλούτου, που η αχόρταγη αναζήτησή του μας έχει γίνει μόνιμη αρρώστια, και η φιληδονία καταδουλώνουν, ή, καλύτερα, καταποντίζουν άντρες τη ζωή μας· τι δεν υπάρχει αρρώστια που να ταπεινώνει τον άνθρωπο περισσότερο από τη φιλαργυρία, ούτε να

τον εξευτελίζει περισσότερο από τη φιληδονία. Γιατί δεν μπορεί βέβαια ο νους μου να εξήγηση πώς είναι δυνατόν, όταν έχουμε εκτιμήσει τόσο πολύ τον υπερβολικό πλούτο ή για να μιλήσουμε αληθινότερα τον έχουμε θεοποιήσει να μη δεχτούμε τα σύμφυτα μ' αυτόν κακά που μπαίνουν στην ψυχή μας. [...] Με τον άμετρο πλούτο σφιχτοδεμένη και με το ίδιο [...] βήμα περπατώντας έρχεται η πολυτέλεια, κι όταν εκείνος ανοίγει τις πύλες των πόλεων και των σπιτιών, μπαίνει κι αυτή μαζί του και συγκατοικούνε. Με τον καιρό, το ζευγάρι τούτο στήνει τη φωλιά του στη ζωή των ανθρώπων κ' έρχεται ταχιά στην ώρα να γεννήση· και γεννούν τότε την πλεονεξία και την αλαζονεία και την τρυφή, όχι νόθα γεννήματά τους, μα πολύ πολύ γνήσια. Κι αν

**αφήση κανείς και
τούτα του πλούτου
τα βλαστάρια
νάρθουνε σ' ώριμην
ηλικία, ταχιά κι αυτά
γεννούν αδυσώπητους
στις ψυχές τυράννους,
την αυθάδεια, την παρανομία
και την αναισχυντία...**

**Ανώνυμου, Περί ύψους, μετ. Π.
Λεκατσά, εκδ. Ι. Ν. Ζαχαρόπουλου,
Αθήνα. 1956, σ. 141**

**Στην εξέταση της αποδεικτικής δια-
δικασίας θα βοηθηθείτε, αν παρατη-
ρήσετε τον τρόπο με τον οποίο χτί-
ζεται η αιτιολόγηση της παραγρά-
φου: οι αποδεικτικές της λεπτομέ-
ρειες διαρθρώνονται στον άξονα του
χρόνου; στον άξονα του χώρου; ή
ακολουθούν συλλογιστική πορεία**

στον άξονα της λογικής; Το τελευταίο αυτό, όπως ήδη έχουμε γνωρίσει, σημαίνει ότι ο συγγραφέας:

- α) αρχίζει με μια γενική απόφανση και έπειτα προσκομίζει τις αποδεικτικές του λεπτομέρειες (παραγωγή)·
- β) ξεκινάει από κάτι μερικό και ύστερα οδηγείται σε γενικό συμπέρασμα (επαγωγή)·
- γ) συμπεραίνει από κάτι μερικό για κάτι επίσης μερικό (αναλογία).

Σημειώστε τις ειδικές ως προς το συγκεκριμένο θέμα λέξεις (ειδικό λεξιλόγιο), με τις οποίες πλέκεται ο εννοιολογικός ιστός της παραγράφου. Παράδειγμα:

- πλούτος, αχόρταγη αναζήτηση,
- μόνιμη αρρώστια,
- φιληδονία, καταδουλώνω

(συνεχίστε)

ε) Οργάνωση ευρύτερου κειμένου (έκθεσης) με αιτιολόγηση

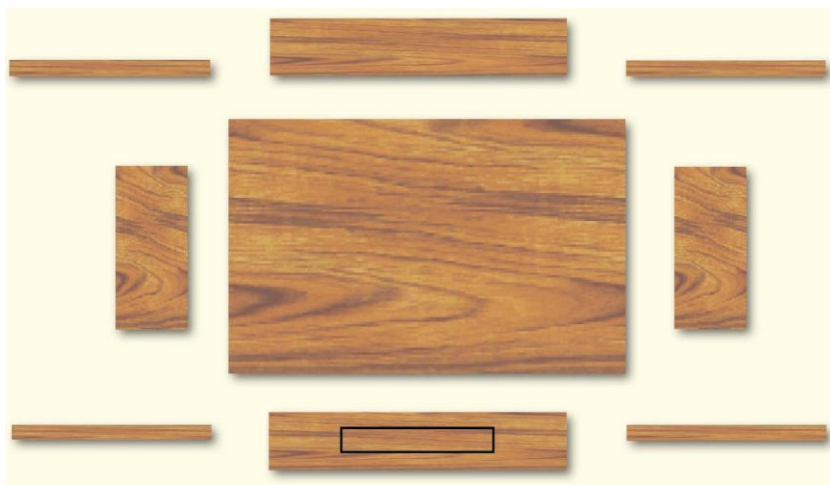
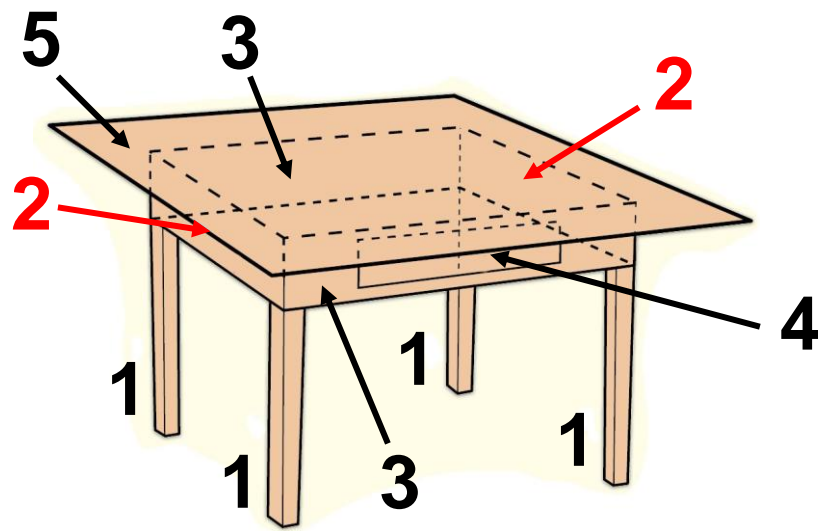
■ Η έκθεση (ευρύτερο κείμενο) μπορεί να παραλληλιστεί με την παράγραφο, γιατί τα μέρη τους βρίσκονται σε αντιστοιχία: η θεματική περίοδος της παραγράφου αντιστοιχεί συνήθως στον πρόλογο της έκθεσης, τα σχόλια στο κύριο μέρος της και η κατακλείδα στον επίλογό της. Χτίζονται δηλαδή και οι δυο τους με την κοινή λογική: παρουσιάζουν μια θέση και στη συνέχεια προσπαθούν να τη στηρίξουν αναπτύσσοντας μια επιχειρηματολογία. Δε θα ήταν, επομένως, άστοχο, αν λέγαμε ότι η παράγραφος είναι μικρογραφία της έκθεσης. Είναι κι αυτή μια μικρή έκθεση με το θέμα της, το αποδεικτικό της υλικό και τον επίλογό της. Δεν έχει, βέβαια, η παράγραφος

την αυτοτέλεια της έκθεσης, γιατί εξαρτάται νοηματικά από την προηγούμενη παράγραφο ή προετοιμάζει την επόμενη. Έχει, όμως, ανάλογη δομή και οργάνωση. Εξάλλου πολλές παράγραφοι μαζί οργανωμένες λογικά γύρω από ένα νοηματικό κέντρο συναποτελούν την έκθεση. Επομένως, μιαν έκθεση με αιτιολόγηση την οργανώνουμε, όπως οργανώνουμε μια παράγραφο με αιτιολόγηση.

► Μελετήστε προσεκτικά το πιο κάτω κείμενο, παρατηρώντας την εικόνα που το συνοδεύει, και συζητήστε τη σχέση που μπορεί να υπάρχει ανάμεσα στη δομή ενός τραπεζιού και στη δομή μιας παραγράφου ή ενός ευρύτερου κειμένου.

Τι είναι δομή;

Ας πάρουμε το τετριμμένο και απλό παράδειγμα ενός τραπεζιού από ελάτη. Ανάλυση της δομής αυτού του τραπεζιού είναι η αναζήτηση των αληθινών μονάδων της κατασκευής του, η αποσύνδεσή του στα κομμάτια από τα οποία αποτελείται, έτσι ώστε να είναι δυνατό να ξανασυναρμολογηθεί σε τραπέζι (γιατί μπορώ επίσης να το διαλύσω εντελώς διαφορετικά, για να του εξασφαλίσω μια άλλη λειτουργία, με το τσεκούρι π.χ., για να κατασκευάσω καυσόξυλα. Τότε όμως από αυτές τις δομές που προήλθαν με το τσεκούρι δεν θα μπορέσω να ξανακατασκευάσω ένα τραπέζι με λειτουργία τραπεζιού). Έτσι βρίσκουμε τέσσερις μονάδες τύπου I, τα πόδια· δυο μονάδες τύπου II και δυο μονάδες τύπου III, που αποτελούν το λαιμό του τρα-

πεζιού· έπειτα μια μονάδα τύπου IV, την ίδια την τάβλα· και τέλος μια μονάδα τύπου V, το συρτάρι, που και αυτό μπορεί να αναλυθεί σε μικρότερες μονάδες, σύμφωνα με την ίδια διαδικασία. Υπάρχει δομή εκ πρώτης όψεως, γιατί υπάρχουν μονάδες με διαφορετικές μορφές, που χρησιμοποιούνται σύμφωνα

**με διαφορετικούς κανόνες συναρμο-
λόγησης και όχι με οποιαδήποτε
σειρά. Υπάρχει δομή, γιατί υπάρχει
και επιλογή στη διευθέτηση των
μονάδων. Ποιο είναι το κριτήριο
αυτής της επιλογής;
Είναι η λειτουργία...**

**George Mounin,
Κλειδιά για τη Γλωσσολογία,
μετ. Α. Αναστασιάδου, Αθήνα 1984**

**► Μελετήστε το κείμενο «Η
Γλωσσομάθεια» που ακολουθεί και
παρουσιάστε το δομικό του
διάγραμμα. Σημαντική βοήθεια μπο-
ρείτε να έχετε από τις ερωτήσεις:
- Ποιο είναι το πρόβλημα που
απασχολεί το συγγραφέα και πού
(σε ποιο μέρος του κειμένου) το
παρουσιάζει;**

- Ποια είναι η θέση που παίρνει απέναντι στο πρόβλημα και με ποιες λέξεις/φράσεις τη διατυπώνει;
- Με ποια επιχειρήματα στηρίζει τη θέση του και σε ποιες παραγράφους την εκθέτει;
- Ποιες επιφυλάξεις διατηρεί για το θέμα και πώς τις διατυπώνει;
- Πώς προσδιορίζονται και ποιοι είναι οι βαθμοί της γλωσσομάθειας κατά το συγγραφέα;

Η ΓΛΩΣΣΟΜΑΘΕΙΑ

**Όποιος δεν ξέρει ξένες γλώσσες,
δεν ξέρει τίποτε από τη δική του.
(Goethe)**

Σημασία και χρησιμότητα της γλωσσομάθειας

1. Η σημασία που έχει η γλωσσομάθεια, το να έχη μάθει κανείς και να ξέρη πλάι στη δική του μια ή

περισσότερες ξένες γλώσσες, και η ανάγκη να γίνη αυτό, στα χρόνια προπάντων που ετοιμάζεται για τη ζωή, είναι τόσο μεγάλη, σχεδόν αυτονόητη – ιδίως στην εποχή μας με την τόσο στενή και έντονη διεθνική συγκοινωνία και επικοινωνία (ταξίδια, αεροπλάνα, ραδιόφωνα, κινηματογράφοι) – που δε χρειάζεται να γίνη διεξοδικός λόγος.

2. Οι λόγοι που μας σπρώχνουν στη γλωσσομάθεια είναι πολλοί. Πρώτα πραχτικοί: χρειαζόμαστε την ξένη γλώσσα για τη ζωή, για να συνεννοούμαστε με τους αλλόγλωσσους άμα ταξιδεύουμε στην πατρίδα τους, ή και στον τόπο μας, ιδίως όμως για το επάγγελμα που ενδεχομένως θα διαλέξωμε (λ.χ. έμπορος υπάλληλος, δαχτυλογράφος, διπλωμάτης κτλ). Μας χρειάζεται έπειτα η ξένη γλώσσα αν ετοιμαζόμαστε

για στάδιο επιστημονικό, αφού με αυτή, και μάλιστα με αυτές, θα καταρτιστούμε αρτιότερα και θα μπορούμε να καταφύγουμε στην ξενόγλωσση βιβλιογραφία. Τέλος με την ξένη γλώσσα ερχόμαστε σε επικοινωνία, επιπόλαιη ή βαθύτερη, με τις ξενόγλωσσες λογοτεχνίες και με τον ευρωπαϊκό πολιτισμό.

3. Γιατί η γνώση μιας ξένης γλώσσας που μαθαίνουμε δε μας αποκαλύπτει μόνο, από τις άμεσες πηγές, τους θησαυρούς της σοφίας ενός ξένου λαού, τόσο απαραίτητες για μας· αν προσέξωμε την ιδιοτυπία της ξένης γλώσσας και μελετήσωμε την εθνική της λογοτεχνία, μας φέρνει σ' επαφή με τη σκέψη και την ιδιοφυΐα του λαού της· μας μεταφέρει από τον ορισμένο και πάντα περιορισμένο ορίζοντα της μητρικής γλώσσας – που σα δική μας και

γνώριμη από τη βρεφική ηλικία δε μας αφήνει συνήθως να πάρουμε απόσταση – σε ιδίωμα διαφορετικό. Μας πάει στην ψυχολογία και στη νοοτροπία άλλου λαού, διαφορετική από τη δική μας. Μας ανοίγει ένα νέο κόσμο και σα να μας χαρίζει μια καινούρια ψυχή· μας κάνει ακόμη, με τη σύγκριση, να νιώσωμε καλύτερα τη δική μας εθνική γλώσσα και την ιδιοτυπία του έθνους μας. Γι' αυτό είπε ένας Γερμανός ποιητής, ο Rückert, πως με κάθε γλώσσα που μαθαίνεις παραπάνω, ελευθερώνεις μέσα σου ένα πνεύμα δεμένο ως τότε. Εκτός από το περιεχόμενο αυτό της ξένης γλώσσας, ας προστεθή ακόμη και

ότι με αυτή και με την προσπάθεια να την καταλαβαίνωμε κάνει το μυαλό μας ιδιαίτερη άσκηση.

4. Αν τέτοια είναι γενικά η σημασία της γλωσσομάθειας, αυτή γίνεται ακόμη μεγαλύτερη για λαό καθώς εμείς οι Έλληνες, που είμαστε λίγοι αριθμητικά πλάι στους μεγάλους ευρωπαϊκούς, που ταξιδεύουμε πολύ στο εξωτερικό και σε τόπους που δεν ξέρουν τη γλώσσα μας, που δεν έχουμε ακόμη φιλολογία αρκετά αναπτυγμένη και που δεν μπορούμε να καταρτιστούμε επιστημονικά χωρίς ξένη γλώσσα.

5. Γνώρισα και εγώ από νωρίς σχετικά ξένες γλώσσες και φιλολογίες· ταξίδεψα και κατοίκησα στο

εξωτερικό, όπου έκαμα και μέρος των σπουδών μου· έχω συγγράψει και μιλήσει δημόσια σε ξένες γλώσσες και είχα έτσι συχνότατα ευκαιρίες να διαπιστώσω και πραχτικά τι αξίζει να κατέχη κανείς ξένες γλώσσες και τα πολλαπλά πλεονεχτήματα που μπορεί να μας εξασφαλίσουν η γνώση τους. Γι' αυτό όχι μόνο δεν έχω κατ' αρχήν αντίρρηση, αλλά και θα συμβούλευα εκείνον που μπορεί και το θέλει, να καταγίνει με μια, με δυο ή και με τρεις ακόμη ξένες γλώσσες. Το ζήτημα είναι: πότε, πώς και ως ποιο σημείο θα επιδιώξη αυτό.

6. Γι' αυτό δεν είμαι σύμφωνος και με κάθε προσπάθεια που γίνεται από καιρό στον τόπο μας σχετικά με τις ξένες γλώσσες και δε θα μπορούσα να επιδοκιμάσω πάντα τον τρόπο και το βαθμό που γίνεται η

προσπάθεια αυτή. Όπως συμβαίνει και με τόσα άλλα πράγματα στη ζωή, το ζήτημα της γλωσσομάθειας δεν είναι τόσο απλό όσο φαίνεται στην αρχή και παρουσιάζει πολλαπλές δυσκολίες, όπως κάθε αντινομία. Γιατί όσο απαιτητική και αν είναι η ανάγκη των ξένων γλωσσών για μικρούς λαούς, έχομε από το άλλο μέρος το ζήτημα: ως ποιο σημείο μπορούμε να πραγματώσομε αυτό χωρίς ζημία μας. «Ούδαμά γάρ αδυνασίου ανάγκη κρέσσων ἔφυ», παρατηρεῖ και ο Ηρόδοτος.

Ἐννοια και βαθμοὶ της γλωσσομάθειας

Τι εννοούμε λέγοντας «ξέρω μια ξένη γλώσσα»;
Εἶναι αυτό κάτι που χρειάζεται να ξεκαθαριστή, επειδή το περιεχόμενο

**της έννοιας «γλωσσομάθεια»
παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία κατά
το είδος της γλώσσας, κατά τις ανά-
γκες ή τις βλέψεις του διδασκόμενου
και κατά τις ποικίλες περιπτώσεις
που τυχαίνουν στη ζωή.**

**Λέγοντας για κάποιον πως ξέρει
καλά, πως κατέχει μια γλώσσα,
εννοούμε εδώ στην Ελλάδα πως τη
μιλεί καλά, πως εκφράζεται σ' αυτήν
καλά, σα να ήταν η μητρική του πε-
ρίπου, με την προφορά των ξενο-
γλώσσων και με τη γραμματική της,
με τους ιδιωτισμούς της και με την
ορθογραφία της. Τέτοιος ορισμός θα
φανεί ίσως υπερβολικός με το από-
λυτό του, είναι όμως ο μόνος που δί-
νει με το ιδανικό του κάτι ορισμένο
και που δεν μπορεί ν' αμφισβητηθεί.**

**Στην πράξη της ζωής πάλι
παρουσιάζονται διάφοροι βαθμοί
γλωσσομάθειας ανάλογα με το**

σκοπό που επιδιώκομε μαθαίνοντας μια ξένη γλώσσα ή και με το σημείο που μπορέσαμε να φτάσουμε σπουδάζοντάς την.

Ανάλογα με το κίνητρο λοιπόν αυτό η εκμάθηση της ξένης γλώσσας μπορεί να είναι σκοπός ή μέσο.

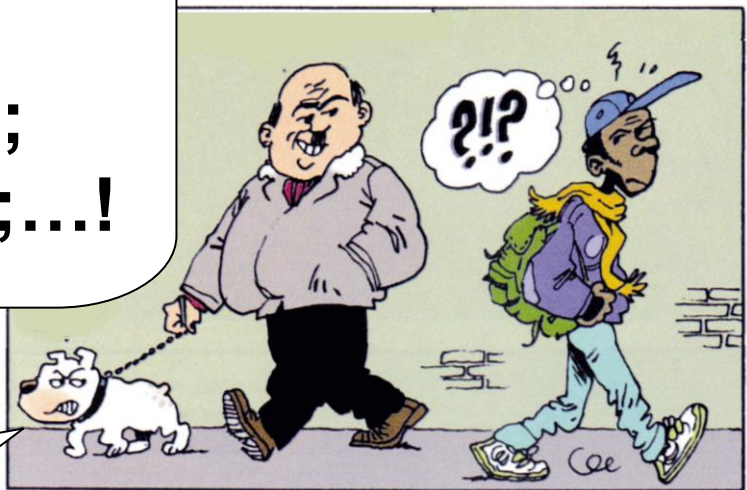
Σκοπός είναι όταν επιζητούμε να είμαστε ικανοί να τη χρησιμοποιούμε προφορικά ή γραπτά. Μέσο είναι όταν τη σπουδάζουμε για να γνωρίσουμε τη λογοτεχνία της, τα επιστημονικά βιβλία, τον κόσμο γενικά που αντιπροσωπεύει· αυτό γίνεται κανονικά με τις λεγόμενες νεκρές γλώσσες, αλλά όχι σπάνια και με τις σημερινές, απ' όσους ενδιαφέρονται προπάντων ή κυρίως να γνωρίσουν μια λογοτεχνία, να διαβάσουν ορισμένη βιβλιογραφία ή να επικοινωνούν

γραπτά για τις επαγγελματικές τους δουλειές...

Μ. Τριανταφυλλίδης, Οι ξένες γλώσσες και η αγωγή, Άπαντα, Θεσσ., 1965, σελ. 409-411.

Έι! Γκαλημπέρα
Ταμούμ!..
Ντι γκάνεις;
Γκαλά, γκαλά;...!

Γκρρρ!

Μου τη σπάει αυτή
εκεί!... Μ' ενοχλεί!
Δεν καταλαβαίνω
τη γλώσσα της!...

Γκρρρ!

► Το κείμενο, όπως θα ανακαλύψατε ήδη, αναπτύσσεται με αιτιολόγηση. Μπορείτε να πείτε πώς αναπτύσσεται καθεμιά από τις παραγράφους 2, 3, 4 και 5;

Παρουσιάστε τη δομή της παραγράφου 2 και πείτε σε ποια σχέση βρίσκεται η κατακλείδα της με την αρχή της επόμενης παραγράφου 3. Θα απαντήσετε σωστά, αν παρατηρήσετε πού αναφέρεται η αιτιολόγηση της παραγράφου 3 που αρχίζει με το «Γιατί η γνώση μιας ξένης γλώσσας...».

► Δείτε τις λέξεις/φράσεις με τις οποίες διαρθρώνονται οι παράγραφοι μεταξύ τους.

Παράδειγμα:

Η παράγραφος 5 συνδέεται με την προηγούμενη παράγραφο με το

σύνδεσμο και, ο οποίος προσθέτει σε όσα επιχειρήματα αναπτύχθηκαν και την προσωπική μαρτυρία του συγγραφέα: «Γνώρισα και εγώ από νωρίς σχετικά ξένες γλώσσες και «φιλολογίες». Που σημαίνει: κοντά στα άλλα που σας εξέθεσα, προσθέτω και την προσωπική μου πείρα. Παραλείψτε το και, και θα διαπιστώσετε αμέσως ότι η παράγραφος 5 αποσυνδέεται από τις προηγούμενες. Ανάλογους αρμούς αναζητήστε ανάμεσα και στις άλλες παραγράφους. Πρόκειται για λέξεις ή φράσεις διαρθρωτικές που βρίσκονται συνήθως στην αρχή της επόμενης κάθε φορά παραγράφου και αναφέρονται στο περιεχόμενο της αμέσως προηγούμενης ή των προηγούμενων. Από την εξέταση θα διαπιστώσετε πώς συνδέονται μεταξύ τους οι παρά-

γραφои, για να δώσουν το ευρύτερο κείμενο.

► Ποια είναι η δική σας θέση απέναντι στο πρόβλημα; Ποια είναι τα επιχειρήματα με τα οποία στηρίζετε τη θέση σας;

Μπορείτε να συμφωνήσετε ή να διαφωνήσετε με τη γνώμη του συγγραφέα, αρκεί να αιτιολογήσετε πειστικά την άποψή σας. Να αναπτύξετε τη θέση σας και τα επιχειρήματά σας σε ένα κείμενο 250 - 300 λέξεων.

VIII. ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΚΑΙ ΕΚΦΡΑΣΗ - ΕΚΘΕΣΗ

Η γλωσσομάθεια και η χρησιμότητά της

▶ Στο παρακάτω κείμενο να εντοπίσετε:

- Το θέμα στο οποίο αναφέρεται
- Τις διάφορες απόψεις που διατυπώνονται σχετικά με το θέμα και τα επιχειρήματα που τις στηρίζουν.

«Σχολεία δύο ταχυτήτων»
Τι λένε οι καθηγητές, πώς αποδέχονται το μέτρο τα παιδιά

Η εκπαιδευτική διαδικασία, που ως τώρα ήταν ενιαία, κινδυνεύει να καταλήξει ιδιαίτερο μάθημα σε καλούς ή μέτριους μαθητές, τονίζουν οι εκπαιδευτικοί.

Τι ακριβώς σημαίνουν όμως τα επίπεδα και πού εφαρμόζονται; Εφαρμόζονται κυρίως στα γυμνάσια, αλλά και στην α΄ τάξη ορισμένων λυκείων και καθορίζουν την κατανομή των μαθητών μιας τάξης βάσει των γνώσεών τους στην αγγλική γλώσσα. Το ζήτημα όμως είναι ότι δεν εφαρμόζονται μόνο στο μάθημα των αγγλικών, όπως αρχικά είχε προβλεφθεί, αλλά εξαιτίας τεχνικών δυσκολιών και – σε αρκετές περιπτώσεις – λόγω της νοοτροπίας μιας μερίδας εκπαιδευτικών επεκτείνονται σε άλλα μαθήματα, όπως είναι η ιστορία, η φυσική, η γεωγραφία, τα θρησκευτικά, η γυμναστική.

Από την άλλη πλευρά οι εμπνευστές και υποστηρικτές της επιπεδοποίησης στη διδασκαλία ελπίζουν ότι, με αυτόν τον τρόπο, και ο καλός μαθητής θα γίνει ακόμη καλύτερος

και ο «κακός» θα βελτιωθεί σημαντικά. Ο καλός, επειδή δεν θα είναι υποχρεωμένος να ακούει τα ίδια και τα ίδια στην τάξη, κάνοντας πράγματα που ήδη κατέχει, για χάρη των αδύναμων μαθητών. Και ο «κακός», γιατί θα παρακολουθεί το μάθημα χωρίς να ντρέπεται αν θα κάνει λάθος, επειδή οι γνώσεις τους είναι κατώτερες από εκείνες κάποιων συμμαθητών του.

Χαρακτηριστική είναι η άποψη του προέδρου της Α΄ ΕΛΜΕ Αθήνας, ο οποίος τονίζει ότι «δεν μπορεί κριτήριο της παρεχόμενης σχολικής γνώσης για την επίσημη δημόσια εκπαίδευση να είναι οι γλώσσες που προσφέρονται από τα κάθε λογής ιδιωτικά φροντιστήρια, ούτε στο όνομα του ρεαλισμού και της όποιας διευκόλυνσης στη διεξαγωγή του μαθήματος της ξένης γλώσσας να

γίνει δεκτός ένας όχι μόνο μορφωτικός, αλλά και κοινωνικός διαχωρισμός των μαθητών». Προσέθεσε μάλιστα ότι «είναι εμφανής ο κίνδυνος γενίκευσης της ίδιας παιδαγωγικής αρχής και σε άλλα μαθήματα, στα οποία εμφανίζονται έντονες διαφορές επιδόσεων μεταξύ των μαθητών». Αλλά και η Ομοσπονδία Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης (ΟΛΜΕ) έχει εκφράσει την αντίθεσή της στην εφαρμογή του θεσμού της επιπεδοποίησης. Όπως τόνισε, μάλιστα, ο πρόεδρος της ΟΛΜΕ, η κατηγοριοποίηση αυτή, που αναπόφευκτα γίνεται και σε άλλα μαθήματα, θα οδηγήσει «στον αποκλεισμό κάποιων μαθητών από την τριτοβάθμια εκπαίδευση». «Έτσι», υπογράμμισε, «εισάγεται ένας κοινωνικός καταμερισμός στα

σχολεία και υπονομεύεται η ηθική της παιδαγωγικής».

Χαρακτηριστική είναι η άποψη του Βαγγέλη, μαθητή της Γ΄ τάξης Γυμνασίου στο Περιστέρι: «Στο σχολείο μου αναγκάστηκαν να μας χωρίσουν, με αυτά τα επίπεδα που λένε, και στο μάθημα της Ιστορίας. Βέβαια τα επίπεδα ισχύουν για τα αγγλικά μόνο. Απ' ό,τι βλέπω εγώ όμως όσοι δεν ξέρουμε καλά αγγλικά ή δεν πολυδιαβάζουμε, ε..... δεν είμαστε και φωστήρες στην Ιστορία! Σκέψου τώρα το μπέρδεμα που γίνεται. Έπειτα δεν είναι δίκαιο, το βρίσκω λίγο ρατσιστικό αυτό το σύστημα».

Η Μαρία, στην Α΄ τάξη Γυμνασίου, καλή μαθήτρια και στα αγγλικά, αλλά και στα υπόλοιπα μαθήματα, όπως λέει η ίδια, δεν ενοχλήθηκε ιδιαίτερα από την επιπεδοποίηση.

«Νομίζω ότι είναι καλύτερο για όλους μας να κάνουμε μάθημα ανάλογα με τις γνώσεις μας. Πιστεύω ότι θα έπρεπε να μας χωρίζουν έτσι σε όλα τα μαθήματα».

**Νατάσα Ρουγγέρη
(Εφημ. «Το Βήμα»)**

► Μια μητέρα στέλνει ένα κείμενο σε ραδιοφωνικό σταθμό. Στο κείμενό της υποστηρίζει πως η εκμάθηση και δεύτερης ξένης γλώσσας στο σχολείο ουσιαστικά επιβαρύνει τους γονείς, επειδή αναγκάζονται να στέλνουν τα παιδιά τους στα φροντιστήρια ξένων γλωσσών και για δεύτερη γλώσσα.

Να υποθέσεις ότι στέλνεις και εσύ με τη σειρά σου ένα κείμενο στο ραδιοφωνικό σταθμό, στο οποίο εκθέτεις τη δική σου άποψη για το θέμα που έθιξε η μητέρα (250-300 λέξεις).

▶ Να υποθέσετε ότι το Υπουργείο Παιδείας οργανώνει μια καμπάνια – εκστρατεία για τη γλωσσομάθεια. Μέσα στο πλαίσιο αυτό να γράψετε μια εκτεταμένη ενημερωτική ανακοίνωση, με σκοπό να πειστούν οι νέοι και οι γονείς τους για την αξία της γλωσσομάθειας, με βασική προϋπόθεση την καλή γνώση της Νεοελληνικής γλώσσας.

▶ Ποιο μήνυμα σχετικά με τη γλωσσομάθεια προσπαθεί να περάσει η διαφήμιση που ακολουθεί στις σελ. 60-61;

▶ Αναλύστε τον τρόπο με τον οποίο προσπαθεί να πείσει η διαφήμιση: Ποιες από τις φράσεις αποτελούν τα στηρίγματά της και γιατί. Πώς προβάλλονται αυτές οι φράσεις και γιατί. Συζητήστε επίσης αν υπάρχει

αμεσότητα επικοινωνίας στη διαφήμιση και πού οφείλεται αυτή.

▶ Πώς λειτουργούν οι προστακτικές του κειμένου;

▶ Αναπτύξτε τα επιχειρήματα που λανθάνουν στη διαφήμιση, ώστε να φαίνεται καθαρότερα η οργάνωσή τους, σε ένα κείμενο 50-60 λέξεων.

Βοηθητικά στοιχεία. Οι διαφημίσεις δεν έχουν συγκεκριμένο τρόπο γραφής / σύνθεσης (δομή / διάρθρωση της ύλης κτλ.)· ο συντάκτης μιας διαφήμισης δίνει κάθε φορά, ανάλογα με το σκοπό που επιδιώκει, στο κείμενό του τέτοια μορφή, ώστε να τονίζει, από τη μια, εκείνο που επιθυμεί να διαφημίσει, και να βρίσκει, από την άλλη, την ευαισθησία, τα ενδιαφέροντα δηλαδή και τις επιθυμίες, του πελάτη / κοινού. Γι' αυτό

ΣΚΕΦΤΕΙΤΕ ΠΡΩΤΑ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΣΑΣ

Στην επόμενη δεκαετία ο άνθρωπος που δεν θα ξέρει σωστά Αγγλικά θα είναι προβληματικός.

1

→ Πρώτα σκεφτείτε το παιδί σας και αμέσως μετά τον εαυτό σας.

Εμείς σας δίνουμε τη λύση. Μπορεί την καλύτερη

2

στηρίζουν
το μέλλον

← Από το περιεχόμενο της διαφήμισης της προηγούμενης σελίδας:

1. Στην επόμενη δεκαετία ο άνθρωπος που δεν θα ξέρει σωστά Αγγλικά θα είναι προβληματικός. Πρώτα σκεφτείτε το παιδί σας και αμέσως μετά τον εαυτό σας. Εμείς σας δίνουμε τη λύση. Μπορεί την καλύτερη

2. Ειδικά τμήματα για παιδιά Δημοτικού Σχολείου

και τα κείμενα αυτού του είδους δεν επιχειρούν να πείσουν με παράθεση / διάρθρωση επιχειρημάτων. Είναι συνήθως κείμενα σύντομα και περιεκτικά, που προσπαθούν να εντυπωσιάσουν με λόγο έξυπνο και σφοδρό, που σκοπεύει κατευθείαν στην καρδιά του πελάτη / ενδιαφερομέ-

νου, που επιδιώκει δηλαδή να κάμψει τη βούλησή του. Γενικά ο λόγος της διαφήμισης έχει δικό του τρόπο λειτουργίας και πειθούς, ο οποίος αντλεί τη δύναμή του από παράγοντες που ρυθμίζουν τις σχέσεις προσφοράς και ζήτησης. Από αυτούς υπογραμμίζουμε: το κλίμα της καταναλωτικής κοινωνίας μέσα στην οποία ζούμε· την ιδιάζουσα ψυχοσύνθεση του αγοραστή, ο οποίος είναι γέννημα και θρέμμα μιας τέτοιας κοινωνίας· την ικανότητα του διαφημιστή, ο οποίος χρησιμοποιεί κάθε γνώση και κάθε τέχνη του λόγου προκειμένου να πετύχει τον σκοπό του· έτσι λ.χ. ο λόγος του κειμένου του φαινομενικά μόνο είναι ατημέλητος (αφού δεν έχει συνοχή, ενότητα, ορθόδοξη δομή κτλ.)· στην πραγματικότητα είναι ένας λόγος περίτεχνα στημένος /οργανωμένος, ώστε να

ελκύει και να πείθει τον αναγνώστη /πελάτη.

- ▶ Προσέξτε την εικόνα της διαφήμισης και συζητήστε
  - Για ποιο λόγο επιλέχτηκε η συγκεκριμένη εικόνα
  - Πόση έκταση καταλαμβάνει σε σχέση με το κείμενο
  - Αν νομίζετε ότι λειτουργεί αποτελεσματικά για το σκοπό που επιλέχτηκε.

- ▶ Διαβάστε το κείμενο «Το καλοκαίρι των γλωσσών» του Π. Μπουκάλα, σ.35-36 στο βιβλίο «Θεματικοί κύκλοι», και συζητήστε τις ερωτήσεις του κειμένου.

Έχοντας υπόψη σας τα κείμενα του Μ. Τριανταφυλλίδη, της Ν. Ρουγγέρη και του Π. Μπουκάλα, καθώς και το κείμενο της διαφήμισης, συζητήστε

στην τάξη σας για τη σημασία και τη χρησιμότητα της γλωσσομάθειας, με άξονες τα παρακάτω ερωτήματα:

- Είναι απαραίτητη η γλωσσομάθεια και γιατί; Μπορείτε να επικαλεστείτε κατά τη συζήτηση τα βιώματά σας και την πείρα σας, εφόσον έχετε. Μπορείτε λ.χ. να πείτε εσείς τι ωφεληθήκατε ή τι ζημιωθήκατε από τη γλωσσομάθειά σας.
- Είναι το ίδιο αναγκαία η γλωσσομάθεια σε έναν Έλληνα, σε έναν Σουηδό, σε έναν Άγγλο;
- Πολλοί άνθρωποι, για διάφορους λόγους, πηγαίνουν για να ζήσουν και να εργαστούν σε ξένη χώρα. Πόσο σημαντική είναι για τους ανθρώπους αυτούς η εκμάθηση της γλώσσας του τόπου όπου διαμένουν;
- Τι ρόλο παίζει ή μπορεί να παίξει η εκμάθηση ξένων γλωσσών στην εκπαίδευση της χώρας μας;

▶ **Εναλλακτικά, μπορείτε να εκθέσετε τις απόψεις σας στη συζήτηση μέσω του διαδικτύου, είτε στέλνοντάς τες με το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο σε άλλο σχολείο είτε παίρνοντας μέρος, μαζί με συμμαθητές σας από άλλο σχολείο, σε διαδικτυακή συζήτηση (Forum). Και στις δύο περιπτώσεις στόχος σας θα είναι να ανταλλάξετε απόψεις, να συζητήσετε τα διάφορα επιχειρήματα και να καταλήξετε σε ορισμένα συμπεράσματα συνθέτοντας τις διαφορετικές απόψεις.**

▶ **Διαβάστε το κείμενο που ακολουθεί, σχετικά με τη γλώσσα και τον πολιτισμό, απόσπασμα από ευρύτερη ομιλία με το θέμα αυτό:**

Γλώσσα και πολιτισμός

[...]

Οι γλώσσες, κυρίες και κύριοι,

βρίσκονται στα μπόγια των λαών, ψηλώνουν με το ψήλωμα και συρρικνώνονται με τη συρρίκνωση των σκέψεων και των πολιτισμών των ανθρώπων. Δεν είναι δυνατόν οι πολιτισμοί και οι σκέψεις να προάγονται και οι γλώσσες να φθίνουν. Αυτό και το αντίστροφό τους αποκλείονται. Στην τεχνολογία οι λαοί, στην τεχνολογία και οι γλώσσες. Στην ποίηση οι λαοί, στην ποίηση και οι γλώσσες.

Η γλώσσα είναι κοινωνικό προϊόν. Φοβούμαι, λοιπόν, ότι η ανάμειξη των κοινωνιών θα οδηγήσει σε ανάμειξη των γλωσσών με κυρίαρχες τις γλώσσες εκείνες που θα εκφράζουν τις κυρίαρχες κοινωνίες. Η πάλη θα είναι αμείλικτη και το αποτέλεσμα συντριπτικό για τις αδύνατες κοινωνίες και τις αδύνατες γλώσσες. Κι αυτό θα γίνει αργά

και σταθερά και ίσως να οδηγήσει, χωρίς να το συνειδητοποιήσουμε, στη γλωσσική και πολιτιστική άλλοτρίωση του Έλληνα. Φοβούμαι πως ήδη ο Έλληνας αισθάνεται έτσι. Αισθάνεται κατώτερη τη γλώσσα του και τον πολιτισμό του, ενώ αισθάνεται ανώτερος, όταν μιλάει τα αγγλικά για παράδειγμα. Αυτή είναι η καρδιά του προβλήματος: ο ξεριζωμός από τα δικά μας. Η νόθευση ύστερα ακολουθεί. Και εδώ είναι που θα στηρίζα την πρότασή μου: Για να αποφύγουμε τη γλωσσική μας παραμόρφωση, είναι ανάγκη να αποφύγουμε την πολιτιστική μας παραμόρφωση. Αν θέλουμε να έχουμε δική μας γλώσσα, είναι ανάγκη να έχουμε δικό μας πολιτισμό, ικανόν να ενσωματώνει και να αφομοιώνει τα ξένα γλωσσικά στοιχεία. Δεν είναι, λοιπόν, το πρόβλημά μας

πρόβλημα κάποιων λέξεων. Το γλωσσικό πρόβλημα που θέσαμε είναι πρόβλημα των πολιτιστικών επιλογών μας. Αυτό οφείλουν να κατανοήσουν τόσο ο Έλληνας όσο και ο Ευρωπαίος, ότι είναι κληρονόμοι του ελληνικού πνεύματος, του ελληνικού πολιτισμού και του ελληνικού λόγου.

Είναι αλήθεια πως ύστερα από οδύνες αιώνων «ξυπνήσαμε με ένα κεφάλι βαρύ», όπως λέει ο ποιητής. Και δεν είναι εύκολο να βρούμε τον ήλιο μας. Τον ζητήσαμε εκεί όπου δεν ήταν. Δεν μπορέσαμε να ανακαλύψουμε τις αρετές μας και να ιχνογραφήσουμε τις μορφές της δικής μας ζωής. Όλα αυτά είναι αλήθεια. Όμως αλήθεια επίσης είναι πως δεν έχουμε πια τον χρόνο («οι καιροί ου μενετοί») και την πολυτέλεια για άλλες τέτοιου είδους αλήθειες.

Ας προσέξουμε, λοιπόν. Και προπάντων ας προσέξουμε το λόγο του ποιητή: «Με τα ξόβεργα πιάνεις τα πουλιά, δεν πιάνεις όμως το κελαηδητό τους». Κι οι γλώσσες είναι τα κελαηδητά των λαών. Να αφήσουμε τα πουλιά να κελαηδούν το καθένα το δικό του κελαηδητό. Έτσι αναδύονται οι συμφωνίες και οι συναυλίες των πολιτισμών. Αλλιώς θα 'ρθει καιρός που στην Ευρώπη της απαστράπτουσας τεχνολογίας θα ακούγεται ένα μόνο πουλί, ο γκιόνης, που μονότονα θα ζητάει τον χαμένο αδερφό του.

Χ. Λ. Τσολάκης, ομιλία η οποία εκφωνήθηκε στο 17ο Βορειοελλαδικό Ιατρικό Συνέδριο της Ιατρικής Εταιρίας Θεσσαλονίκης, Απρίλιος 2003 (διασκευή)

▶ Προσέξτε το ύφος του κειμένου.
Πώς θα το χαρακτηρίζατε;
Σκεφθείτε την περίσταση την οποία
«υπηρετεί».

▶ Ποιον κίνδυνο επισημαίνει ο ομι-
λητής για τις «αδύνατες» γλώσσες;

▶ Να συζητήσετε την άποψη του
ομιλητή: «Για να αποφύγουμε τη
γλωσσική μας παραμόρφωση, είναι
ανάγκη να αποφύγουμε την πολιτι-
στική μας παραμόρφωση. Αν θέλου-
με να έχουμε δική μας γλώσσα, είναι
ανάγκη να έχουμε δικό μας πολιτι-
σμό, ικανόν να ενσωματώνει και να
αφομοιώνει τα ξένα γλωσσικά
στοιχεία».

▶ Το κείμενο κλείνει με λόγο
μεταφορικό.

■ Πώς αισθάνεστε εσείς το νόημα
της μεταφοράς;

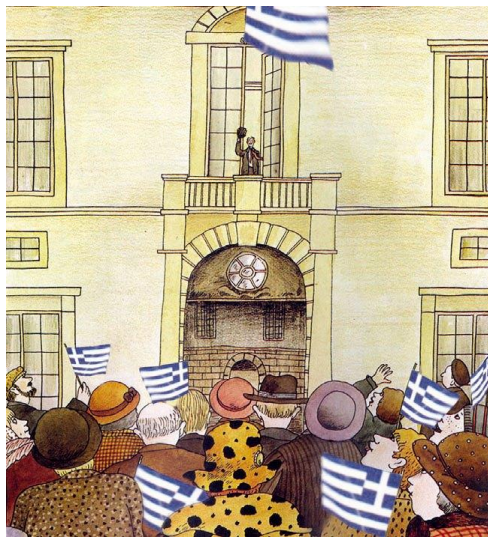

■ Για ποιο λόγο νομίζετε ότι ο ομιλητής επιλέγει αυτόν τον τρόπο, για να κλείσει την ομιλία του;

▶ Να «συνομιλήσετε» με το κείμενο που διαβάσατε γράφοντας ένα δικό σας κείμενο για τη γλώσσα που κουβαλά πολιτισμό, τον πολιτισμό του κάθε λαού. Ψάξτε στις εμπειρίες σας, στα όσα λέγονται στο οικογενειακό και στο ευρύτερο περιβάλλον σας. Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε και λόγο μεταφορικό, εικόνες κτλ, αν αυτός ο τρόπος σας βοηθάει να εκφράσετε καλύτερα τις σκέψεις σας.

Ο ΛΟΓΟΣ

Ι. ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ ΚΑΙ ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ

1. Επισημαίνω τα στοιχεία της ομιλίας

■ Ο προφορικός λόγος είναι εφήμερος· η ευθύγραμμη ροή του γρήγορα σβήνει με τις στιγμές του χρόνου, καθώς τα ακουστικά αισθήματα που προκαλεί έρχονται και παρέρχονται με γοργό ρυθμό, μένοντας τόσο μόνο όσο το ακουστικό μας αισθητήριο ή η συνείδησή μας και η μνήμη μας είναι δυνατόν να τα συγκρατήσουν. Γι' αυτό και ακούμε συχνά να λένε ότι ο προφορικός λόγος γίνεται αθάνατος με το γραπτό λόγο. Ωστόσο, στην εποχή μας, υπάρχουν κάποια τεχνικά μέσα, όπως η μαγνητοφώνηση και η μαγνητοσκόπηση /κινηματογράφηση, που μας δίνουν τη

δυνατότητα να «δεσμεύουμε» τον προφορικό λόγο και έτσι να παρατείνουμε την εφήμερη «ζωή» του, αφού μπορούμε να τον ακούμε όσες φορές θέλουμε.

■ Ο καλύτερος τρόπος για να παρατηρήσουμε τον προφορικό λόγο και να μελετήσουμε με άνεση τι ακριβώς ειπώθηκε και με ποιο τρόπο είναι να τον απομαγνητοφωνήσουμε. Αυτό σημαίνει ότι αποτυπώνουμε τον προφορικό λόγο γραπτά λέξη προς λέξη, ενώ συγχρόνως προσπαθούμε με κάποια σύμβολα* να αποδώσουμε και ορισμένα άλλα

---

*Τα σύμβολα που χρησιμοποιούνται συνήθως στην απομαγνητοφώνηση είναι: - = μικρή παύση. + = μέτρια παύση, ++ = παρατεταμένη παύση, ↗ = ανοδική κίνηση της φωνής, ↘ = καθοδική κίνηση της φωνής

γνωρίσματά του, όπως είναι οι παύσεις, η ανοδική και καθοδική κίνηση της φωνής κτλ.

► Το παρακάτω απομαγνητοφωνημένο απόσπασμα (A) προέρχεται από απάντηση που δόθηκε στα εξής ερωτήματα:

Νομίζετε ότι υπάρχει αυξημένη επιθετικότητα στους νέους σήμερα;
Αν δέχεστε ότι υπάρχει, πώς αιτιολογείτε το φαινόμενο;

Παρατηρήστε πώς αποδίδεται σ' αυτό (το απόσπασμα A) ο προφορικός λόγος.

(A) Κοίταξε δεν μπορώ ν' απαντήσω μ' ένα ναι ή μ' ένα όχι – γιατί είναι πολύ σύνθετο το θέμα – ε χμ.χμ ε δεν εγώ δε θα 'βαζα καθόλου αν υπάρχει επιθετικότητα ε στους νέους σήμερα δηλαδή δε νομίζω ότι υπάρ-

χει περισσότερη ή εκφράζεται περισσότερο απ' ό,τι παλιά απλώς είναι με διαφορετικούς τρόπους και έχουμε ένα διαφορετικό είδος κοινωνίας – εμ + το τι είναι επιθετικότητα ή πώς εκφράζεται ↑ αυτό είναι μια άλλη κουβέντα – δηλαδή παλιότερα ας πούμε που τα συστήματα και τα κοινωνικά και τα κοινωνικά ας πούμε τα οικογενειακά ήταν πιο αυταρχικά και η βία των αποπάνω δε θεωρούνταν επιθετικότητα [...] + + τώρα, αν σήμερα μπορούμε να δούμε, κάποια πιο ακραία ας πούμε ξέρω γω – γεγονότα επιθετικότητας στους νέους – θα έλεγα ότι εγώ αυτή τη στιγμή που το σκέφτομαι δεν το βλέπω στους νέους το βλέπω γενικότερα [...] – δηλαδή υπάρχουν τέτοια εμ θέματα κοινωνικά ↑ πράγματα ας πούμε σε κοινωνίες όπου τα καταναλωτικά αγαθά είναι στη βιτρίνα

έτσι και ανοίγουνε την όρεξη – απ’ την άλλη μεριά αυτός ο πληθυσμός που τα ορέγεται ή ορέγεται ορισμένα ας πούμε – ε δεν μπορεί να τα πληρώσει αλλά δε θα μπορεί και στο μέλλον να τα πληρώσει εφόσον θα είναι άνεργος ή θα έχει ένα ταμείο ανεργίας ας πούμε – ε αυτές είναι – εγώ δεν το θεωρώ πρόβλημα των νέων αυτό – εγώ το θεωρώ πρόβλημα της κοινωνίας ας πούμε ότι όταν τους βάζει μέσα σε μία μυλόπετρα.

E. M., ψυχολόγος

▶ Αν είχατε τη δυνατότητα να ακούσετε τη μαγνητοφώνηση του ίδιου αποσπάσματος ή να παρακολουθήσετε τη μαγνητοσκόπησή του, ποια επιπλέον γνωρίσματα της ομιλίας θα εντοπίζατε;

■ Βλέπουμε ότι στον προφορικό

λόγο, εκτός από το λεκτικό εκφώνημα, έχουν μεγάλη σημασία και κάποια άλλα γνωρίσματα της ομιλίας που το συνοδεύουν, όπως:
– τα παραγλωσσικά γνωρίσματα (επιτονισμός*, παύσεις, προφορά, ένταση φωνής)

---

* Επιτονισμός είναι η κύμανση (το ανεβοκατέβασμα) της φωνής που χαρακτηρίζει μια ολόκληρη εκφώνηση, μια φράση ή πρόταση. Επομένως διακρίνεται από τον τόνο, που χαρακτηρίζει μια μόνο λέξη. Ο επιτονισμός πληροφορεί: α) σχετικά με τη διάθεση ή τη στάση του ομιλητή: οργή, σκώμμα, ειρωνεία κτλ., β) σχετικά με το είδος των προτάσεων: ερωτηματική, επιφωνηματική κτλ.

Επομένως, ο επιτονισμός με την κύμανση της φωνής διαμορφώνει σημασίες.

– τα εξωγλωσσικά γνωρίσματα (χειρονομίες, κινήσεις, έκφραση προσώπου, βλέμμα, διάθεση).

► Να παρατηρήσετε τη σχέση του λεκτικού εκφωνήματος με τα υπόλοιπα γνωρίσματα της ομιλίας στις παρακάτω ασκήσεις:

1. Να προφέρετε τη φράση «σήμερα το απόγευμα» με διαφορετικό τόνο φωνής εκφράζοντας κάθε φορά μια ορισμένη ψυχική κατάσταση. Ο μεγάλος Ρώσος σκηνοθέτης Στανισλάφσκι* ζητούσε από τους ηθοποιούς του να προφέρουν αυτή τη φράση με σαράντα διαφορετικούς τρόπους.

**Σήμερα το
απόγευμα**

**σήμερα το
απόγευμα**

**σήμερα το
απόγευμα**

2. Να επαναλάβετε την πρόταση «Ο Γιάννης θα έρθει απόψε» τονίζοντας κάθε φορά ένα διαφορετικό όρο της.
3. Να δείξετε: α) με ποιες χειρονομίες εκφράζουμε τα παρακάτω μηνύματα:
Δεν ξέρω. Έλα εδώ! Ίσια μπροστά.

---

* Στανισλάφσκι: Ρώσος σκηνοθέτης και ηθοποιός του 19ου αι. Άνοιξε νέους δρόμους στη θεατρική τέχνη, και ως προς τη σκηνοθεσία και ως προς την ηθοποιία.

2. Συγκρίνω τον προφορικό με το γραπτό λόγο

α) Ο προφορικός και ο γραπτός λόγος ως μέσα επικοινωνίας

■ Στην επικοινωνία με προφορικό λόγο το μήνυμα εκπέμπεται από τον πομπό και την ίδια χρονική στιγμή προσλαμβάνεται από το δέκτη που βρίσκεται συνήθως στον ίδιο χώρο. Αντίθετα, η επικοινωνία με γραπτό λόγο είναι κατά κανόνα μοναχική δραστηριότητα, στην οποία ο πομπός απευθύνεται σε δέκτη απόντα που προσλαμβάνει το μήνυμα ύστερα από ένα χρονικό διάστημα.

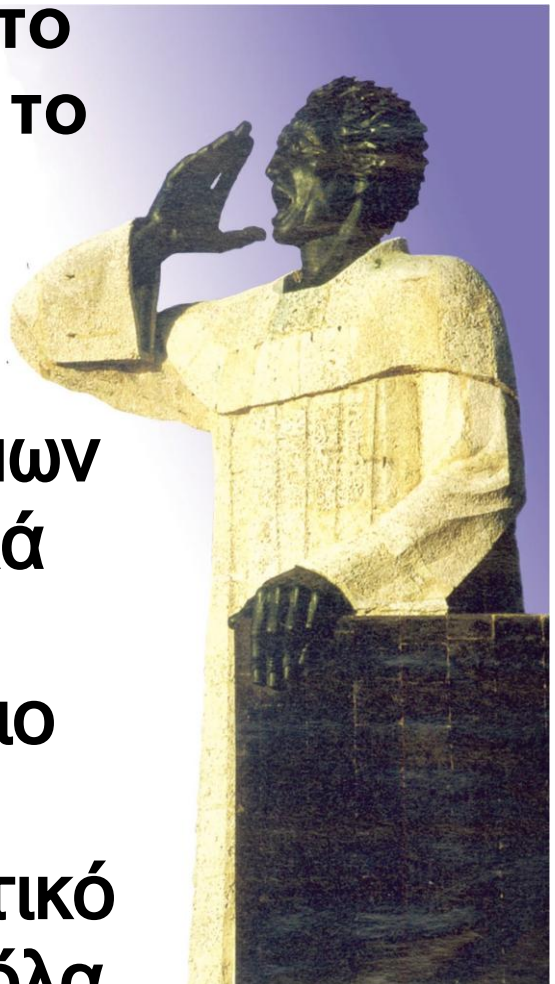
► Συζητήστε τα πλεονεκτήματα του προφορικού λόγου ως μέσου επικοινωνίας. Τι ρόλο παίζει στην πρόσληψη και στην κατανόηση του μηνύματος το γεγονός ότι ο δέκτης

είναι παρών στην προφορική επικοινωνία;

► Συζητήστε τα πλεονεκτήματα του γραπτού λόγου ως μέσου επικοινωνίας, λαμβάνοντας υπόψη ότι ο πομπός διαθέτει συνήθως χρόνο, για να επεξεργαστεί το κείμενό του, πριν να το παραλάβει ο δέκτης.

... Ἐάν ἐγὼ μιῶ τίς γλῶσσαι τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἀγγέλων, ἀλλὰ δὲν ἔχω ἀγάπη, ἔγινα χάλκινο σκεῦος κούφιο ἢ κύμβαλο ἤχηρό.

Καὶ ἂν ἔχω προφητικὸ χάρισμα νὰ γνωρίζω ὅλα τὰ μυστήρια καὶ ἔχω ὅλη τὴν πίστη, ὥστε νὰ μετατοπίζω ὄρη, δὲν ἔχω ὅμως ἀγάπη, δὲν εἶμαι τίποτα. Καὶ ἂν

διανείμω τά υπάρχοντά μου καί ἄν
παραδώσω τό σῶμα μου γιά νά καῶ,
ἀγάπη ὅμως δέν ἔχω, σέ τίποτε δέν
ὠφελοῦμαι.

Ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ, ἀγαθοεργεῖ,
ἡ ἀγάπη δέν φθονεῖ, δέν αὐθαδιάζει,
δέν ὑπερηφανεύεται, δέν ἀσελγεῖ,
δέν εἶναι ἰδιοτελής, δέν ἐξοργίζεται,
δέν σκέπτεται τό κακό, δέν χαίρεται
μέ τήν ἀδικία, χαίρεται μέ τήν ἀλήθεια·
ὅλα τά ἀνέχεται, ὅλα τά πιστεύει,
ὅλα τά ἐλπίζει, ὅλα τά ὑπομένει.
Ἡ ἀγάπη δέν χάνεται ποτέ. Τά ὑπόλοιπα
ὅμως, ἄν εἶναι προφητεῖες, θά καταργηθοῦν·
ἄν εἶναι γλῶσσες θά παύσουν· ἄν εἶναι
γνώση θά ἀκυρωθῇ, διότι ἕνα μέρος
μόνο γνωρίζουμε καί γιά ἕνα μέρος
προφητεύουμε, ὅταν ὅμως ἔρθει τό
τέλειο, τότε τό μέρος θά καταργηθῇ.

Α' προς Κορινθίους 13. 1-9. 5

► β) Διαφορές του προφορικού λόγου από το γραπτό (σύνταξη, διατύπωση, λεξιλόγιο, νοηματική πυκνότητα, συνοχή)

Να διαβάσετε προσεκτικά τα παρακάτω αποσπάσματα από προφορικό και γραπτό λόγο του ίδιου προσώπου για το ίδιο θέμα και να τα συγκρίνετε.

Α'

Απομαγνητοφωνημένος προφορικός λόγος

Κοίταξε δεν μπορώ να απαντήσω μ' ένα ναι ή μ' ένα όχι – γιατί είναι πολύ σύνθετο το θέμα – ε χμ χμ ε δεν εγώ δε θα 'βαζα καθόλου αν υπάρχει επιθετικότητα ε στους νέους σήμερα δηλαδή δε νομίζω ότι υπάρχει περισσότερη ή εκφράζεται περισσότερο απ' ό,τι παλιά απλώς

είναι με διαφορετικούς τρόπους ε κι έχουμε ένα διαφορετικό είδος κοινωνίας – εμ + το τι είναι επιθετικότητα ή πώς εκφράζεται αυτό είναι μια άλλη κουβέντα – δηλαδή παλιότερα ασπούμε που τα συστήματα και τα κοινωνικά και τα κοινωνικά ασπούμε τα οικογενειακά ήταν πιο αυταρχικά εε η βία των αποπάνω δε θεωρούνταν επιθετικότητα [...] + + τώρα αν σήμερα μπορούμε να δούμε κάποια πιο ακραία ασπούμε ξέρω γω – γεγονότα επιθετικότητας στους νέους – θα έλεγα ότι εγώ αυτή τη στιγμή που το σκέφτομαι δεν το βλέπω στους νέους το βλέπω γενικότερα [...] – δηλαδή υπάρχουν τέτοια εμ θέματα κοινωνικά πράγματα ασπούμε σε κοινωνίες όπου τα καταναλωτικά αγαθά είναι στη βιτρίνα έτσι και ανοίγουνε την όρεξη – απ’ την άλλη μεριά αυτός ο πληθυσμός που τα

ορέγεται ή ορέγεται ορισμένα ας πούμε – ε δεν μπορεί να τα πληρώσει αλλά δεν θα μπορεί και στο μέλλον να τα πληρώσει εφόσον θα είναι άνεργος ή θα έχει ένα ταμείο ανεργίας ας πούμε – ε αυτές είναι – εγώ δεν το θεωρώ πρόβλημα των νέων αυτά – εγώ το θεωρώ πρόβλημα της κοινωνίας ας πούμε ότι όταν τους βάζει μέσα σε μια μυλόπετρα.

B'

Γραπτός λόγος

Δεν μπορούμε να μιλάμε για αυξημένη επιθετικότητα σήμερα ή για επιθετικότητα στους νέους. Όπως καθετί άλλο, η επιθετικότητα δεν μπορεί να εξεταστεί έξω από το πλαίσιο που συμβαίνει και τις συμπεριφορές-δράσεις που συνδέονται με αυτήν. Η σημασία της ερώτησης έγκειται στο ότι ο ερωτών

έχει πάρει θέση πάνω στο θέμα ταυτιζόμενος μ' ένα γονιό ή μια κοινωνική ή πολιτική εξουσία. [...]

[...] Όταν εξάλλου προκαλείς κάποιον με χιλιάδες διεγερτικά καταναλωτικά αγαθά, ενώ συγχρόνως του εξασφαλίζεις την ανεργία και συνεπώς την αδυναμία απόκτησής τους, αυτό είναι επιθετικότητα. Για να μπορούμε να πούμε οτιδήποτε σχετικά με την έκφραση των νέων, πρέπει να τους δούμε σε συνάρτηση με τους ενήλικες που βρίσκονται σε οποιαδήποτε σχέση μαζί τους.

■ Είδαμε ότι στην επικοινωνία με γραπτό λόγο ο πομπός έχει, συνήθως, το χρόνο να προσχεδιάσει και να επιμεληθεί το λόγο του, ενώ αυτό δε συμβαίνει στην επικοινωνία με

προφορικό λόγο, ο οποίος είναι γενικά αυθόρμητος και απροσχεδιάστος. Ο γραπτός λόγος είναι, επομένως, προσχεδιασμένος και γι' αυτό πιο επιμελημένος από κάθε άποψη από τον προφορικό.

Η διατύπωση είναι πιο επιμελημένη στο γραπτό λόγο από ό,τι στον προφορικό.

Συγκεκριμένα:

- **Στον προφορικό λόγο παρουσιάζονται συχνά ελλειπτικές προτάσεις ή ανολοκλήρωτες φράσεις, ενώ αυτό δε συμβαίνει συνήθως στο γραπτό λόγο, π.χ. «αλλά δε θα μπορεί και στο μέλλον να τα πληρώσει, εφόσον θα είναι άνεργος ή θα έχει ένα ταμείο ανεργίας ας πούμε -εε αυτές είναι- εγώ δεν το θεωρώ πρόβλημα των νέων αυτό».**

- Στον προφορικό λόγο υπάρχουν πολλά «γεμίσματα» (εε, ας πούμε, χμ, χμ, ξέρω 'γώ κτλ.) και παύσεις.
- Στον προφορικό λόγο υπάρχει συνήθως μια προχειρότητα στην έκφραση, παρόλο που ορισμένες φορές φαίνεται καθαρά η προσπάθεια του ομιλητή να αλλάξει ή να βελτιώσει μια φράση που χρησιμοποίησε. Αντίθετα, μια τέτοια προσπάθεια δεν είναι εμφανής στο γραπτό κείμενο, αφού έχουμε μόνο την τελική του μορφή. Δείτε π.χ. μια προσπάθεια για διόρθωση στον προφορικό λόγο: «παλιότερα ας πούμε που τα συστήματα και τα κοινωνικά και τα κοινωνικά ας πούμε και τα οικογενειακά... ».
- Ο γραπτός λόγος πρέπει να είναι σαφής και ακριβής, γιατί χρειάζεται να προβλέπει τις απορίες του δέκτη, που είναι συνήθως απών. Αντίθετα

ο προφορικός λόγος είναι συνήθως λιγότερο ακριβής, δεδομένου ότι ο δέκτης, που είναι παρών, έχει τη δυνατότητα να ζητήσει διευκρινίσεις, π.χ. σύγκρινε τις φράσεις: α) «...προκαλεί κάποιον με χιλιάδες διεγερτικά αγαθά» (γραπτός λόγος) και β) «όπου τα καταναλωτικά αγαθά είναι στη βιτρίνα έτσι και ανοίγουνε την όρεξη...». (προφορικός λόγος). Από το προηγούμενο παράδειγμα φαίνεται, εξάλλου, ότι ο γραπτός λόγος είναι πιο πυκνός από τον προφορικό που είναι συνήθως αναλυτικός.

- Γενικά στο γραπτό λόγο το λεξιλόγιο είναι πιο επεξεργασμένο από ό,τι στον προφορικό, π.χ. σύγκρινε τις λέξεις/ φράσεις : «έγκειται», «σε συνάρτηση με», «διεγερτικά καταναλωτικά αγαθά»(γραπτός λόγος), «δεν μπορώ να απαντήσω μ' ένα ναι ή μ' ένα όχι», «είναι μια άλλη

κουβέντα», «η βία των αποπάνω»,
«δεν το βλέπω στους νέους»
(προφορικός).

Η σύνταξη είναι πιο φροντισμένη στο γραπτό λόγο από ό,τι στον προφορικό, όπου κάποιες φορές συναντούμε και ασυνταξίες, π.χ. πβ. το γραπτό «η επιθετικότητα δεν μπορεί να εξεταστεί έξω από το πλαίσιο που συμβαίνει και τις συμπεριφορές -δράσεις που συνδέονται μ' αυτήν» με το αντίστοιχο προφορικό «εγώ δε θα 'βαζα καθόλου αν υπάρχει επιθετικότητα στους νέους σήμερα, δηλαδή δε νομίζω ότι υπάρχει περισσότερη ή εκφράζεται περισσότερο απ' ό,τι παλιά απλώς είναι με διαφορετικούς τρόπους..». Στον προφορικό λόγο, εξάλλου, χρησιμοποιείται συνήθως η παρατακτική σύνταξη και συνηθίζονται οι σχετικά

μικρές φράσεις, ενώ στο γραπτό λόγο εμφανίζεται, συχνά, η υποτακτική σύνταξη και ο μακροπερίοδος λόγος.

Η συνοχή και η συνεκτικότητα είναι πιο επιμελημένη στο γραπτό λόγο, όπου χρησιμοποιείται γενικά μεγαλύτερος αριθμός και ποικιλία μεταβατικών λέξεων/ φράσεων από ό,τι στον προφορικό λόγο. Τέλος, η οργάνωση του γραπτού λόγου είναι συνήθως πιο φροντισμένη από αυτήν του προφορικού. Στο γραπτό λόγο ο πομπός έχει το χρόνο να οργανώσει το κείμενο του, για να παρουσιάσει με λογική σειρά τις ιδέες του, ενώ αυτό δε συμβαίνει στην προφορική επικοινωνία.

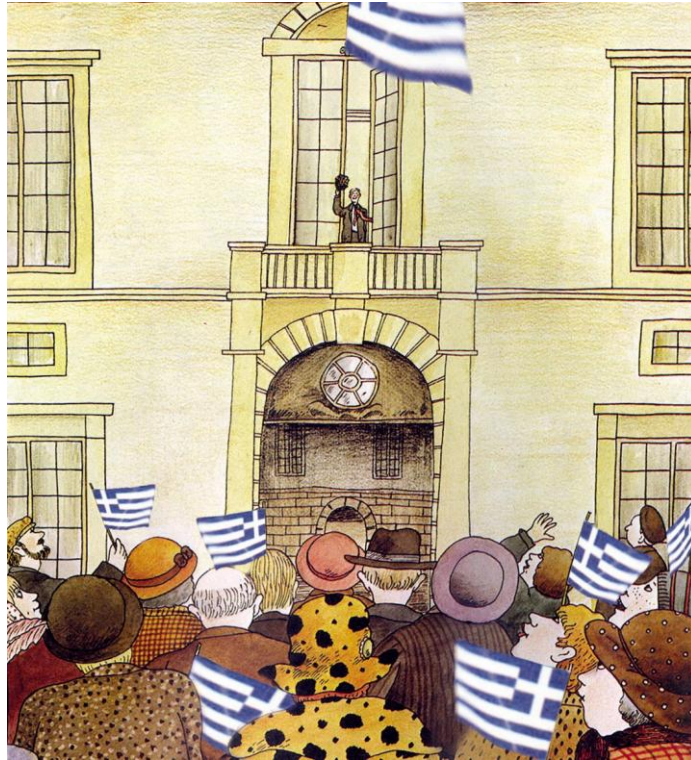
Διαπιστώσαμε, λοιπόν, ότι ο γραπτός λόγος είναι πιο επιμελημένος από τον προφορικό. Αυτό, όμως, δε

σημαίνει ότι είναι και «ανώτερος». Πρόκειται απλώς για δύο διαφορετικά είδη λόγου το καθένα από τα οποία παρουσιάζει τις ιδιαιτερότητές του.

γ) Απροσχεδιάστος και προσχεδιασμένος λόγος
Ένα μεικτό είδος λόγου ανάμεσα στον προφορικό και στο γραπτό λόγο

■ Είδαμε ότι ο προφορικός λόγος είναι λιγότερο επιμελημένος από το γραπτό, αφού χαρακτηρίζεται από αυθορμητισμό και είναι τις περισσότερες φορές απροσχεδιάστος, ενώ αντίθετα ο γραπτός λόγος είναι σχεδόν πάντα προσχεδιασμένος. Ωστόσο, υπάρχουν και ορισμένες περιπτώσεις προσχεδιασμένου προφορικού λόγου, π.χ. μια διάλεξη, ένας

πολιτικός λόγος κτλ. Στις περιπτώσεις αυτές πρόκειται για ένα μεικτό είδος λόγου, ανάμεσα στον προφορικό και στο γραπτό λόγο.

► Το κείμενο που ακολουθεί είναι παρμένο από τον ημερήσιο τύπο και αναφέρεται στα μέσα ενημέρωσης. Διαβάστε το και επιχειρήστε να το παρουσιάσετε σε προσχεδιασμένο προφορικό λόγο στην τάξη. Σχεδιάστε την εισήγησή σας με

βάση το περιεχόμενο του κειμένου, λαμβάνοντας όμως υπόψη ότι η εισήγησή σας δε θα διαβαστεί, αλλά θα ακουστεί. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να μετατρέψετε το γραπτό λόγο σε προφορικό, ότι δηλαδή πρέπει να κάνετε τις κατάλληλες αλλαγές, π.χ. επιλέξτε μικρότερες φράσεις, κυρίως παρατακτική σύνταξη, απλούστερο λεξιλόγιο κτλ., για να μπορέσει το κοινό να παρακολουθήσει την προφορική σας εισήγηση. Φροντίστε ακόμη να αξιοποιήσετε τα παραγλωσσικά και τα εξωγλωσσικά στοιχεία της ομιλίας, για να γίνει η εισήγησή σας ζωντανή και ενδιαφέρουσα για το κοινό. Η εισήγησή σας μπορεί, εξάλλου, να βασιστεί σε κάποιο άλλο δημοσίευμα από τον τύπο ή από το διαδίκτυο που σας ενδιαφέρει περισσότερο.

Ένας προφήτης των «μέσων»

Ο ΜΑΡΣΑΛ ΜΑΚ ΛΟΥΑΝ ΚΑΙ Η ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΤΟΥ
ΜΑΡΙΟΥ ΠΛΩΡΙΤΗ

ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΜΕΡΑ του χρόνου που πέρασε, έφυγε ένας απ' τους πιο ονομαστούς σύγχρονους «προφήτες», ο Marshall Mac Luhan, ο κορυφαίος ανατόμος του αναμφισβήτητου κοσμοκράτορα της εποχής μας: των μέσων μαζικής επικοινωνίας.

Η καίρια συμβολή του Καναδού συγγραφέα δεν είναι ότι επισήμανε την τεράστια – τρομαχτική, συχνά – εμβέλεια των «μέσων» αυτών,

πράγμα που το ξέρει πια ο καθένας. Αλλά ότι διέγνωσε κι ανέλυσε την ιστορική σημασία τους για τον τρόπο σκέψης και δράσης του ανθρώπου, για την ίδια την ανέλιξη του ανθρώπινου πολιτισμού.

ΑΓΝΩΣΤΟΣ ως τα 50 του χρόνια (γεννήθηκε το 1911), ο καθηγητής αυτός της αγγλικής λογοτεχνίας στο πανεπιστήμιο του Τορόντο, πήδηξε μεμιάς στη διασημότητα, όταν εκδόθηκαν τα βιβλία του «Ο Γαλαξίας Γκούτενμπεργκ» (1962) και «Για να καταλάβουμε τα μέσα επικοινωνίας» (1964). Εκεί, και σε πλήθος άλλα κατοπινά βιβλία και δημοσιεύματα, ο Μακ Λούαν διατύπωσε τις «επαναστατικές θεωρίες» του για τις επαναστάσεις στην εξέλιξη των μέσων επικοινωνίας, που ισοδυναμούν μ' επαναστάσεις στην πορεία της Ιστορίας.

Η βασική –και «κλασική» πια– θέση του Μακ Λούαν είναι πως το μέσο, ο τρόπος επικοινωνίας δεν αποτελεί απλό «μεταφορέα» νοημάτων και μηνυμάτων. Αντίθετα, αυτός καθορίζει, σε μεγάλο βαθμό, τόσο τη μορφή όσο και το περιεχόμενο του μηνύματος. Περιλάλητος είναι πια ο αφορισμός του Καναδού διανοητή.

«Το μέσο αποτελεί το μήνυμα». Συνακόλουθα, στη διαδρομή της Ιστορίας και σ' όλα τα πλάτη της Γης, η διαμόρφωση των κοινωνιών και των πολιτισμών επηρεάστηκε πιο πολύ απ' το είδος των «μέσων» αυτών παρά απ' το περιεχόμενο των μηνυμάτων που μεταδίνανε. Μ' αυτή τη θέση και μ' αυτό το κριτήριο ο Μακ Λούαν χώριζε την ανθρώπινη Ιστορία σε τρεις μεγάλες εποχές:

ΠΡΩΤΗ, η «ακουστική εποχή» (ή προ-αλφαβητική), όταν μοναδικό μέσο επικοινωνίας ήταν η φωνή του ανθρώπου. Και καθώς ο λόγος και ο ήχος έχουν περιορισμένη εμβέλεια, οι άνθρωποι ζούσαν σε φυλές και μικρές κοινότητες, όπου τρόπος επικοινωνίας και επίδρασης στην κοινωνία ήταν η φωνή του αρχηγού που ρητόρευε ή διάταζε το «λαό του», η φωνή του ποιητή που διηγιόταν μύθους, η φωνή των πρωτόγονων υποκριτών και χορευτών που αναπαράσταναν τους μύθους κι εξόρκιζαν τους θεούς τους.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ επινόηση της γραφής, του φωνητικού αλφάβητου, εγκαινιάζει τη δεύτερη, την «οπτική εποχή» της επικοινωνίας.

Τώρα, δεν επικοινωνούν ένας ή περισσότεροι άμεσα, ταυτόχρονα και ηχητικά με μια μικρή κοινότητα...

τώρα, με το γραφτό λόγο, επικοινωνεί ένας, έμμεσα και οπτικά, με έναν και με πάμπολλους πέρα από τόπο και χρόνο. Ο άνθρωπος, που ως τότε ζούσε και «μάθαινε» ομαδικά και ακουστικά, τώρα γνωρίζει τον κόσμο μοναχός του, μέσα στη σιωπή, έχοντας μπροστά του ένα κομμάτι χαρτί, που του μεταφέρει ιδέες αποκλειστικά με την όραση. Το αλφάβητο, με τα 24, 26 ή 30 γράμματά του που μπορείς να τα επαναλάβεις άπειρες φορές με άπειρους συνδυασμούς, εμφύτευσε στους ανθρώπους τις έννοιες της ομοιογένειας, της ομοιομορφίας και της επανάληψης – που αποτελούν την προϋπόθεση της τεχνικής προόδου. Όλη η επιστήμη, όλος ο πολιτισμός – υποστηρίζει ο Μακ Λούαν– όλη η κυριαρχία του ανθρώπου πάνω στη φύση με τη σκέψη του, είναι

σκοπός αυτού του φαινομένου της «οπτικοποίησης» (visualisation), που ακολούθησε την εφεύρεση του αλφάβητου.

Την αποφασιστική ώθηση σ' αυτή την εξέλιξη την έδωσε η εφεύρεση της τυπογραφίας, απ' τον Γουτεμβέργιο. Τα 26 ανάγλυφα, κινητά στοιχεία του που τυπώνονταν πάνω σε χιλιάδες ομοιόμορφα φύλλα αναπαράγοντας το ίδιο μορφικά κείμενο, στάθηκαν η πηγή και το πρότυπο της παραγωγής αντικειμένων σε πολυάριθμα όμοια αντίγραφα που η κατασκευή τους στηρίζεται στην επανάληψη μιας μηχανικής κίνησης. Ήταν, αυτό, η βάση της σύγχρονης τεχνολογίας. Και το βιβλίο στάθηκε» «το πρώτο προϊόν της καταναλωτικής κοινωνίας».

Αλλά και παραπέρα: το τυπωμένο βιβλίο – λέει πάντα ο Μακ Λούαν –

έγινε η αφετηρία δυο αποφασιστικών παραγόντων του νεότερου ευρωπαϊκού πολιτισμού: του ατομικισμού, (αφού η γνώση και η επικοινωνία ήταν πια ατομική και όχι συλλογική υπόθεση) και του εθνικισμού (αφού οι ευρωπαϊκοί λαοί είδαν για πρώτη φορά τυπωμένη τη γλώσσα τους και ανακάλυψαν έτσι την εθνική τους ταυτότητα). Και ο Μακ Λούαν φτάνει να πει πως ολόκληρος ο δυτικός πολιτισμός μας δε θα είχε δει το φως, αν δεν είχαν προηγηθεί τα 26 ξύλινα γράμματα του ανυποψίαστου τυπογράφου του Μάιντς...

Η ΤΡΙΤΗ εποχή – η δική μας – είναι, φυσικά, η «ηλεκτρονική εποχή». Που αποτελεί, κατά έναν τρόπο, επιστροφή στην ακουστική και οπτική εποχή. Η ανθρωπότητα, που είχε χωριστεί (εξαιτίας της γραφής και

του βιβλίου) σε μοναχικά άτομα και έθνη, ξαναγυρίζει σήμερα στην εποχή της φυλής, της κοινότητας. Μόνο που, σήμερα, δεν υπάρχουν πια άπειρες φυλές και κοινότητες, αλλά μια και μόνη: χάρη στο ραδιόφωνο και, προπάντων, την τηλεόραση, φυλή και κοινότητα είναι ολόκληρη η οικουμένη.

«Η υδρόγειος σφαίρα μας, συρρικνωμένη απ' τον ηλεκτρισμό, δεν είναι πια παρά ένα πλανητικό χωριό». Και είναι, βέβαια, αφού, εκατομμύρια άνθρωποι μπορούν να βλέπουν την ίδια στιγμή (συχνά, τη στιγμή που γίνεται), ένα γεγονός ή ν' ακούνε ταυτόχρονα έναν ομιλητή – όπως οι πρωτόγονοι άκουγαν το φύλαρχό τους ή παρακολουθούσαν μια τοπική ιεροτελεστία. Χάρη στο ραδιόφωνο, ο Χίτλερ μπορούσε να αφιονίζει εκατομμύρια Γερμανούς... Χάρη

στην τηλεόραση, ο Άρμστρονγκ που πατούσε το φεγγάρι, είχε μαζί του δισεκατομμύρια ανθρώπους κάθε φυλής και χρώματος... Όταν ο Σαίξπηρ έλεγε, ενάμισην αιώνα μετά τον Γκούτενμπεργκ, «πως θέατρο είν' ο κόσμος όλος», δε φανταζόταν βέβαια πως η παρομοίωσή του θα γινόταν μια μέρα κυριολεκτική πραγματικότητα, πως «ο κόσμος όλος» θα αποτελούσε ένα απειροκέφαλο «θέατρο» και ακροατήριον των «θεατρίνων» και των πράξεων της κάθε στιγμής...

Αλλά η ηλεκτρονική φέρνει τον αυτοματισμό. Που παράγεται – λέει ο Μακ Λούαν – «Όταν η «ηλεκτρική αρχή» καρπίζει τις μηχανικές γραμμές της βιομηχανικής παραγωγής». Κι αυτό δεν είναι μια απλή τεχνική τελειοποίηση. Είναι ένα μεγάλο άλμα προς τα εμπρός: «Η ηλεκτρική

εποχή των «αυτόματων υπηρετικών μηχανών» λευτερώνει μεριάς τον άνθρωπο απ' τη μηχανική δουλεία όπου τον είχε υποτάξει η εξειδίκευση της εποχής της μηχανής. Ο αυτοματισμός λευτερώνει τον άνθρωπο, όπως η μηχανή και το αυτοκίνητο λευτέρωσαν το άλογο και το μετατάξανε στο χώρο της ψυχαγωγίας. Απειλούμαστε ξαφνικά από μια ελευθερία, που βάζει σε σκληρή δοκιμασία τα εσωτερικά μας εφόδια και τις δυνατότητες μιας δημιουργικής συμμετοχής στην κοινωνία». ΟΠΩΣ οι περισσότερες τεχνικές πρόοδοι (θα πρόσθετε ο καθένας), η υπερτελειοποίηση των μέσων επικοινωνίας αποτελεί ταυτόχρονα μια υπόσχεση ελευθερίας και μια απειλή καινούριας δουλείας. Κι αυτό, φυσικά, εξαιτίας της δύναμης επιβολής και υποβολής που έχουν

τα μέσα αυτά – δύναμης που δεν περιορίζεται σε μια κοινότητα ή σε μερικές χιλιάδες «αναγνώστες», αλλά μπορεί να διαπεράσει κάθε κάτοικο του πλανητικού χωριού μας. Οι «μάζες» μπορούν να γίνουν (και γίνονται, συχνά) έρμαιο εκείνου που ελέγχει τα «μαζικά μέσα επικοινωνίας», να χειραγωγηθούν απ' τους κατόχους της πιο διάτορης φωνής που γνώρισε ο κόσμος, να μετατραπούν αυτές σε αυτόματα και υπηρέτες της και θύματά της. Ο διευθυντής του ιταλικού ραδιοτηλεοπτικού συστήματος, Μάσσιμο Ρεντίνα, μιλώντας πριν τρία χρόνια για την επερχόμενη «πολλαπλή τηλεόραση» με την παγκόσμια λήψη, έλεγε:

«Οι κίνδυνοι είναι πολύ μεγάλοι, επειδή υπάρχει το ενδεχόμενο της μαζικής πνευματικής αλλοτρίωσης

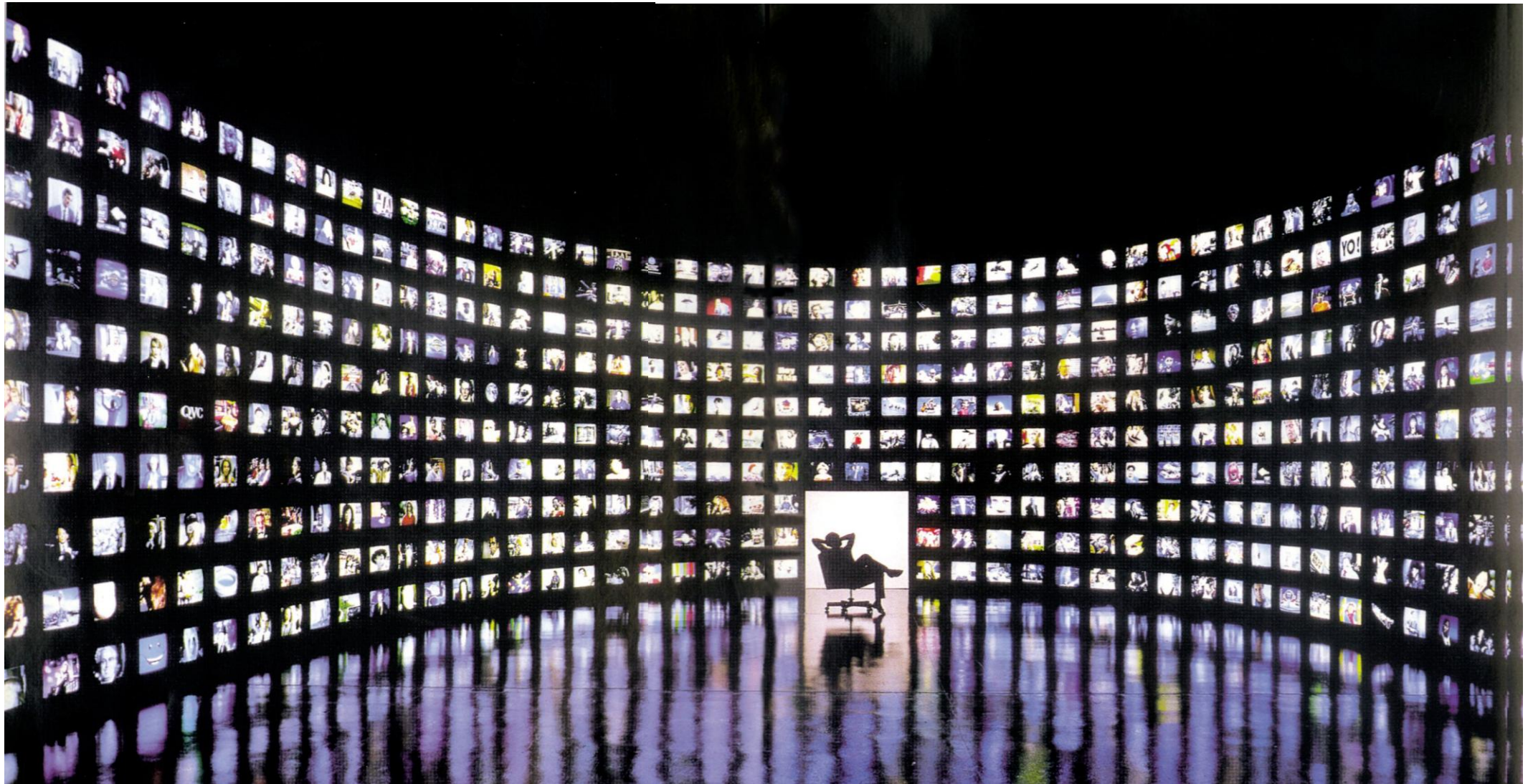
των ανθρώπων σε παγκόσμια κλίμακα, γεγονός που μπορεί να το εκμεταλλευτούν ύποπτες», προπαγάνδες».

Και η προπαγάνδα αυτή ξεκινάει απ' την «ανώδυνη» προβολή προϊόντων διάφορων πολυεθνικών εταιριών και φτάνει ως την επιβολή ενός «τρόπου ζωής» όπου κυριαρχούν ο αμοραλισμός, η κερδομανία, η βία, διόλου ανώδυνα.

ΟΠΩΣ όλοι (ή οι περισσότεροι) «προφήτες» που επινόησαν ένα «κλειδί» για την ερμηνεία των ιστορικών, κοινωνικών κλπ. φαινομένων, ο Μακ Λούαν μπορεί να κατηγορηθεί για μονομέρεια: πως αποδίδει, δηλαδή, στο «κλειδί» του (τα μέσα επικοινωνίας) όλες τις εξελίξεις της ανθρωπότητας.

Δε χωράει αμφιβολία πως τα «μέσα» αυτά έπαιξαν ρόλο σημαντικότερο

111 / 102-103

στις ιστορικές διαμορφώσεις. Άλλο τόσο, όμως, δε χωράει αμφιβολία πως δεν ήταν, αυτά, η μοναδική «κινούσα αιτία»... πως και πολλοί άλλοι παράγοντες (οικονομικοί, κοινωνικοί, κλπ.) συμβάλανε σ' αυτή την «παράσταση» του ανθρώπινου «Πάθους».

Ωστόσο, δεν μπορεί να παραγνωριστεί η προσφορά του Μακ Λούαν στη διάγνωση της σημασίας και της επίδρασης των μέσων επικοινωνίας. Πολύ περισσότερο που σήμερα, είμαστε όλοι βυθισμένοι μέσα σ' αυτόν τον «οπτικοακουστικό χώρο» με τις αμέτρητες παγίδες. Για μυριοστή φορά, ο τρόπος που θα χρησιμοποιήσουμε και θ' αξιοποιήσουμε αυτόν τον γιγάντιο πολύποδα, θα δείξει αν θα γίνει αυτός «αυτόματος υπηρέτης» μας, ή εμείς δουλικά υποχείριά του...

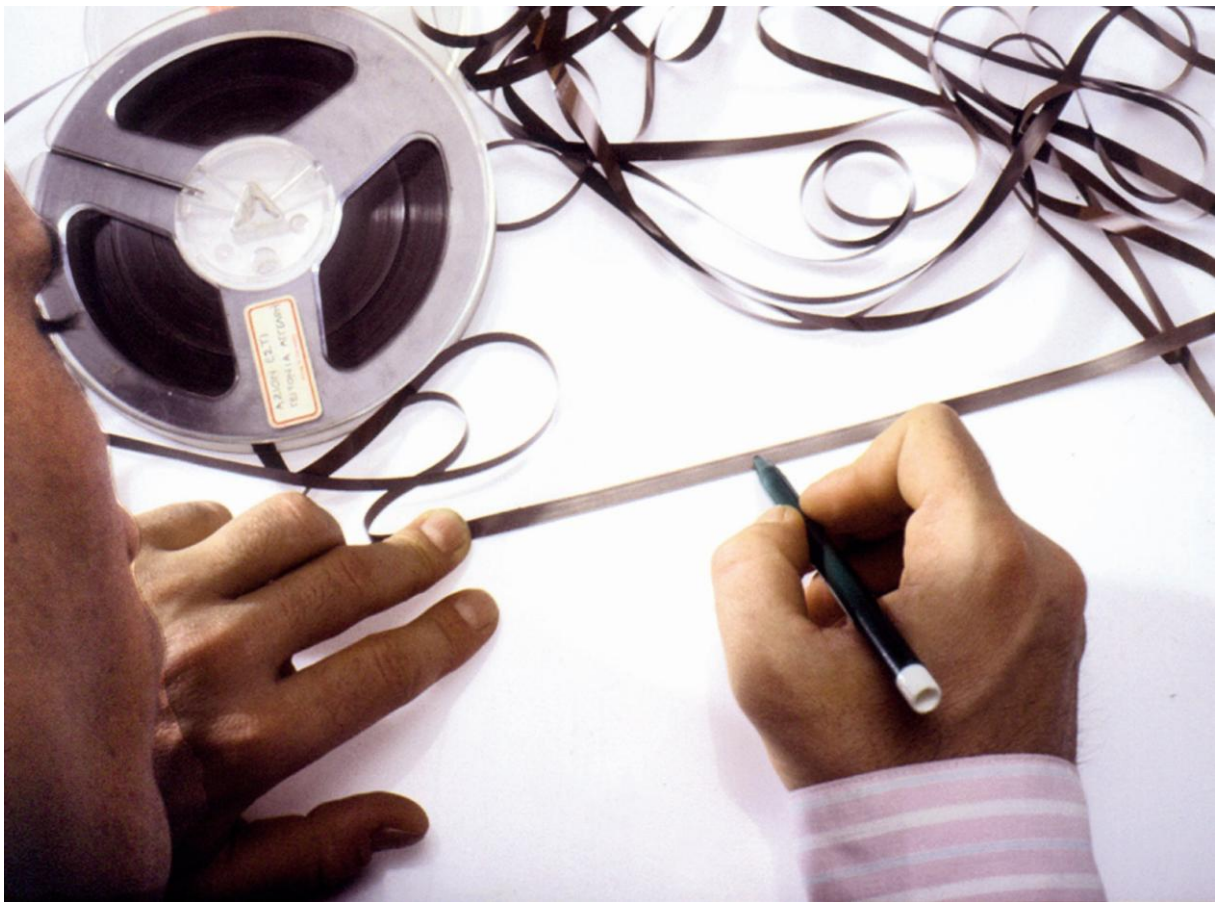
δ) Απόδοση του προφορικού λόγου σε γραπτό Διευθέτηση απομαγνητοφωνημένου κειμένου

■ Ο μαγνητοφωνημένος προφορικός λόγος συχνά απομαγνητοφωνείται και δημοσιεύεται, όταν αυτό κρίνεται σκόπιμο για την ενημέρωση του ευρύτερου κοινού, όπως π.χ. συμβαίνει με τη δημοσίευση των πρακτικών ενός συνεδρίου. Στην περίπτωση αυτή έχουμε μια μεταγραφή, όπου το μαγνητοφωνημένο κείμενο διευθετείται, για να γίνει ευκολότερα προσιτό στο αναγνωστικό κοινό. Αυτό σημαίνει ότι χρησιμοποιείται στίξη και ότι οργανώνεται ο λόγος σε παραγράφους, ενώ εξαλείφονται ορισμένα γνωρίσματα του προφορικού λόγου, π.χ.

**επαναλήψεις, «γεμίσματα»,
ανολοκλήρωτες φράσεις κτλ.**

**▶ Να συγκρίνετε το απομαγνητοφω-
νημένο κείμενο (Α) (σελ. 92) με τη
μεταγραφή του ίδιου κειμένου η
οποία ακολουθεί, για να
διαπιστώσετε τις διαφορές.**

**...Κοίταξε, δεν μπορώ να απαντήσω
μ' ένα ναι ή μ' ένα όχι, γιατί είναι πο-
λύ σύνθετο το θέμα. Εγώ δε θα 'βαζα
καθόλου αν υπάρχει επιθετικότητα
στους νέους σήμερα, δηλαδή δε
νομίζω ότι υπάρχει περισσότερη ή
εκφράζεται περισσότερο απ' ό,τι
παλιά. Απλώς είναι με διαφορετι-
κούς τρόπους κι έχουμε ένα διαφο-
ρετικό είδος κοινωνίας. Το τι είναι
επιθετικότητα αυτό είναι μια άλλη
κουβέντα. Δηλαδή, παλιότερα, ας
πούμε, που τα συστήματα και τα
κοινωνικά και τα οικογενειακά ήταν**

Πιο αυταρχικά, η βία των αποπάνω δε θεωρούνταν επιθετικότητα.

● Με βάση τις παρατηρήσεις που κάνατε προηγουμένως, προσπαθήστε τώρα να διευθετήσετε (στίξη, παραγραφοποίηση) το ακόλουθο απομαγνητοφωνημένο κείμενο (B).

**Χρήσιμη πληροφορία
Στη διευθέτηση του κειμένου
μπορούμε να αντικαταστήσουμε τη**

115 / 104-105

μικρή παύση (-) και τη μέτρια (+) με τελεία, ενώ αντικαθιστούμε με αλλαγή παραγράφου τη μεγάλη παύση (++) και ορισμένες φορές και τη μέτρια (+). Εννοείται ότι αυτά ισχύουν, όταν οι παύσεις δεν οφείλονται στην προσπάθεια του ομιλητή να κερδίσει χρόνο. Εξάλλου, το ανέβασμα της φωνής (↗) σηματοδοτεί συνήθως την αρχή μιας πρότασης / περιόδου / παραγράφου, ενώ το κατέβασμα (↘) το τέλος τους.

Κείμενο (B)

... + εεμ + επίσης είναι εν μέρει η καταπίεση ίσως εντός εισαγωγικών η οποία προέρχεται από το σπίτι – εε – του του νέου μερικές φορές την κρίνει σαν καταπίεση άλλες φορές είναι πραγματική καταπίεση – εε αυτό οφείλεται συχνά και στην αλλα-

γή των εποχών – στην + πώς να το πούμε τώρα ++ στην – αλλαγή της αντίληψης για τα πράγματα σήμερα – εε και η επιθετικότητα είναι ένας τρόπος να ξεδώσει ο άνθρωπος αυτός ο οποίος δεν έχει άλλο τρόπο να ξεδώσει [...] + ε πάντως πραγματικά παρατηρείται αν και είναι φαινόμενο αυτή η επιθετικότητα των νέων – όλοι μιλάνε για την επιθετικότητα των νέων στα γήπεδα ας πούμε + αλλά είναι γνωστό ότι δε βρίσκεται στα γήπεδα μόνο η επιθετικότητα – πρώτα πρώτα και οι αντιδράσεις στους γονείς τους στο σχολείο και στα περισσότερα κατεστημένα πράγματα είναι άσχετα αν αυτό είναι καλό ή κακό + εε με μερικές φορές μάλιστα νομίζω ότι είναι και καλό – διότι αυτή η αντίδραση είναι ζωογόνα και για τους μαθητές και για το σχολείο το

**ίδιο ισχύει και για την οικογένεια –
διότι αν δεν υπάρχει αυτή η
αντίδραση θα μένουμε συνέχεια
στις ίδιες αντιλήψεις και στα ίδια
πράγματα πρέπει κατά κάποιο
τρόπο με οποιοδήποτε τρόπο να
αλλάξουν αυτά++**

(Δ.Γ. μαθητής της Β΄ λυκείου)

ε) Το φανερό και το λανθάνον νόημα

**■ Συχνά στη γλώσσα πίσω από το
φανερό νόημα μιας φράσης κρύβε-
ται ένα «λανθάνον» νόημα, το οποίο
εκφράζει την πραγματική πρόθεση
του πομπού. Με τη φράση, για πα-
ράδειγμα, «Κάνει κρύο εδώ μέσα»
εκφράζεται μια απλή διαπίστωση
(φανερό νόημα), αλλά σε ορισμένες
περιπτώσεις η φράση μπορεί να
εκφράζει και μια έμμεση παράκληση**

(Σε παρακαλώ, κλείσε το παράθυρο). Παρατηρούμε, δηλαδή, ότι μια πρόταση που σύμφωνα με το συντακτικό θα χαρακτηριζόταν πρόταση κρίσης λειτουργεί ουσιαστικά ως πρόταση επιθυμίας. Στις περιπτώσεις αυτές ο δέκτης μπορεί να συλλάβει το λανθάνον νόημα και, επομένως, την πραγματική πρόθεση του πομπού, αν λάβει υπόψη του τις κοινωνικές συμβάσεις και την κοινή εμπειρία του με τον πομπό.

► Να χαρακτηρίσετε συντακτικά τις παρακάτω φράσεις ως προς το περιεχόμενό τους. Στη συνέχεια προσπαθήστε να φανταστείτε σε τι είδους επικοινωνιακή περίσταση μπορεί να εκφωνήθηκε η καθεμία και ποια ήταν η πρόθεση του πομπού. Μπορείτε να αποδώσετε το ίδιο μήνυμα με διαφορετικό τρόπο;

- Πέρασε η ώρα.
- Δε νομίζεις ότι πρέπει να τηλεφωνήσεις στο σπίτι;
- Μμ ...Το φαγητό μυρίζει ωραία.

στ) Τελεστικός λόγος (προφορικός και γραπτός)

■ Στον προφορικό λόγο καθώς εκφωνούμε ορισμένες λέξεις (κυρίως ρήματα) ή φράσεις, πραγματοποιούμε ταυτόχρονα και μία πράξη, π.χ. με τη φράση «Ορκίζομαι να πω την αλήθεια» δίνουμε όρκο στο δικαστήριο. Η πράξη αυτή που συντελείται μέσω του λόγου ονομάζεται **λεκτική πράξη**. Σε ορισμένες περιπτώσεις για να εκτελεστεί μια λεκτική πράξη, πρέπει το πρόσωπο που την εκτελεί να είναι αρμόδιο / εξουσιοδοτημένο να την εκτελέσει, π.χ. ιερέας σε μια βάπτισμα (Βαπτίζεται ο δούλος του

Θεού), πρόεδρος του δικαστηρίου σε μια δίκη (Αθωώνεται ο κατηγορούμενος) κτλ. Ανάλογο φαινόμενο παρουσιάζεται και στο γραπτό λόγο. Ορισμένα κείμενα δε μας γνωστοποιούν απλώς ένα γεγονός, αλλά έχουν και μια πρόσθετη λειτουργία, π.χ. ένα πιστοποιητικό σπουδών, μια βεβαίωση, μια δήλωση, πέρα από τις πληροφορίες που μας δίνουν, πιστοποιούν, βεβαιώνουν, δηλώνουν κάτι, δηλαδή εκτελούν μια «πράξη». Ο λόγος, προφορικός ή γραπτός, μέσω του οποίου συντελείται μια «πράξη» ονομάζεται **τελεστικός λόγος**.

▶ Να διακρίνετε τις φράσεις που ακολουθούν σε δύο κατηγορίες, δικαιολογώντας φυσικά την κατάταξη που προτείνετε: α) σε αυτές που έχουν στόχο να μεταδώσουν απλώς

μια πληροφορία σχετικά με ένα γεγονός, και β) σε αυτές που αποτελούν συγχρόνως λεκτικές πράξεις.

- Με ευχαριστεί για το δώρο που του έκανα.**
- Σ' ευχαριστώ για το δώρο σου.**
- Σου αναθέτω το απουσιολόγιο της τάξης.**
- Βαφτίστηκε χθες το πρωί.**
- Σε συγχαίρω για την επιτυχία σου.**
- Στοιχηθείτε.**
- Καταδικάστηκε σε φυλάκιση τριών ετών.**
- Ο κατηγορούμενος κρίνεται ένοχος.**
- Μου υποσχέθηκε ότι θα έρθει.**
- Λύεται η συνεδρίαση.**
- Σου υπόσχομαι ότι θα έρθω.**

Θέματα για συζήτηση και έκφραση / έκθεση σχετικά με τον προφορικό και το γραπτό λόγο

▶ Παλαιότερα η προσήλωση των λογίων στα γραπτά κείμενα και η αποξένωσή τους από τη ζωντανή γλώσσα οδήγησαν στην αντίληψη ότι ο γραπτός λόγος είναι σημαντικότερος από τον προφορικό. Ωστόσο, η σύγχρονη γλωσσολογία δίνει προτεραιότητα στον προφορικό λόγο. Προσπαθήστε να τεκμηριώσετε με δικά σας επιχειρήματα αυτή τη θέση.

▶ Θα ακούσατε να λένε ή θα διαβάσατε ίσως ότι ο γραπτός λόγος:
– αποτελεί σταθμό στην ανάπτυξη του πολιτισμού – εξάλλου είναι γνωστό ότι διακρίνει την ιστορική από την προϊστορική περίοδο του ανθρώπου·

- αποθηκεύει γνώσεις, βοηθάει την ανάπτυξη των επιστημών και των τεχνών και επιταχύνει έτσι την εξέλιξη της ανθρώπινης κοινότητας·
- διέδωσε τη γνώση κατά την αρχαιότητα και περιόρισε τη δύναμη του ιερατείου που τότε τη μονοπωλούσε (τη γνώση), αφού ήταν το μόνο που χρησιμοποιούσε ανάγνωση και γραφή·
- αποτυπώνοντας τους νόμους, τους κάνει γνωστούς σε όλους και συμβάλλει στον εκδημοκρατισμό·
- υποχρεώνει σε αυστηρή και λογική χρήση της γλώσσας·
- κάνει το γλωσσικό μήνυμα ανεξάρτητο από το δημιουργό του και το καθιστά αθάνατο.

• Ποιες από τις παραπάνω ιδιότητες / λειτουργίες του γραπτού λόγου θεωρείτε σημαντικότερες και γιατί;

- Να επιλέξετε μία από αυτές και να την αναπτύξετε.

▶ Με βάση το παρακάτω κείμενο να απαντήσετε στο ακόλουθο ερώτημα: Ποια προβλήματα προκύπτουν από τη δυσκαμψία του γραπτού λόγου να παρακολουθήσει την εξέλιξη της γλώσσας;

...Μία από τις συμβάσεις του γραφτού λόγου είναι ότι, επειδή συνδέεται πιο άμεσα με παλιότερες γλωσσικές μορφές, δε δέχεται πάντα με ευκολία τις πιο πρόσφατες γλωσσικές εξελίξεις... Εδώ όμως είναι κρυμμένος σοβαρός κίνδυνος. Όσο η παλιότερη και η νεότερη γλωσσική ποικιλία συνυπάρχουν σαν «ελεύθερες ποικιλίες», δεν είναι καταρχήν κατακριτέα η παραμονή του γραφτού λόγου στην παλιότερη μορφή,

σε συνάρτηση πάντα με την εντύπωση που επιδιώκεται. Συχνά όμως οι άνθρωποι παρασέρνονται και παραμένουν στην παλιότερη ποικιλία ακόμη και όταν αυτή έχει πια εξαφανιστεί από τη γλώσσα, οπότε ο γραφτός λόγος αρχίζει να απομακρύνεται από την πραγματικότητα. Σε ακραίες περιπτώσεις μπορεί να επιχειρηθεί η δημιουργία καθαρεύουσας.

Ε.Πετρούνιας, Νεοελληνική γραμματική και συγκριτική ανάλυση, Univ. Studio Press, Α.Ε. Θεσσαλονίκη 1984, σ.52

► Οργανώστε μια συζήτηση σχετικά με το κίνημα του Δημοτικισμού στη χώρα μας. Πληροφορίες σχετικά με το θέμα μπορείτε να αντλήσετε από το βιβλίο Κ.Ν.Λ., 8ος τόμος σ.46-49 στο οποίο, εξάλλου, περιλαμβάνο-

νται και τα παρακάτω σχετικά κείμενα : Ι.Βηλαρά «Επιστολή στον Αθανάσιο Ψαλίδα», Γ.Ψυχάρη «Δυολόγια», Φ.Φωτιάδη «Το γλωσσικό ζήτημα κι η εκπαιδευτική μας αναγέννηση», Α.Δελμούζου « Το ανθρωπιστικό ιδανικό», Δ. Γληνού «Δημιουργικός ιστορισμός».

► Να διαβάσετε και να συζητήσετε τις παρακάτω απόψεις σχετικά με τον αναλφαβητισμό.

... Ο αναλφαβητισμός είναι πρόβλημα κοινωνικό, πολιτικό, πολιτιστικό και οικονομικό. Αναστέλλει τη συμμετοχή των πολιτών στα κοινά, αποτελεί σοβαρό εμπόδιο για την ανάπτυξη των συμμετοχικών θεσμών και ακρωτηριάζει τη δυνατότητα για άσκηση κριτικής...

από έντυπο της Ν.Ε.Λ.Ε.

... Ο αναλφαβητισμός δεν είναι ωστόσο μόνο ατομική αναπηρία, είναι τροχοπέδη, ίσως η πιο σημαντική για την κοινωνική και τεχνολογική χειραφέτηση των λαών στις αναπτυσσόμενες χώρες και ένας από τους σπουδαιότερους παράγοντες που διευρύνουν το χάσμα ανάμεσα στις βιομηχανικές και στις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες. Είναι τέλος εμπόδιο στην αλληλοδιείσδυση των πολιτισμών και στον αμοιβαίο εμπλουτισμό τους. Να μάθεις γραφή και ανάγνωση σημαίνει επίσης να στερεώσεις τις πολιτιστικές σου ρίζες, αλλά και να γνωρίσεις άλλους πολιτισμούς...

Courrier, Απρίλιος 1984

... Παρόλο που ο αναλφαβητισμός είναι περισσότερο διαδεδομένος στον τρίτο κόσμο, αποτελεί επίσης

πρόβλημα και για μερικές από τις πλουσιότερες χώρες του κόσμου. Πλήττει τα μειονεκτικά κοινωνικά στρώματα που αποκαλούνται «Τέταρτος κόσμος» και περιλαμβάνουν όσους κατοικούν στις άθλιες συνοικίες των πόλεων, μετανάστες, εργάτες και τις οικογένειές τους, καθώς και μερικούς αγροτικούς πληθυσμούς με χαμηλό εισόδημα...

Courrier, ό. π.

Μαρτυρία αναλφάβητου

«... Όταν δεν γνωρίζεις ανάγνωση ή γραφή, δεν μπορείς να δουλέψεις, είσαι φτωχός, δεν μπορείς να συμμετέχεις σε καμιά δραστηριότητα και μερικές φορές δεν καταλαβαίνεις τι σου λένε οι άλλοι. Δεν ξέρεις τι γίνεται γύρω σου».

**Τζανις Τέιλορ, Καναδάς, βλ.
Courrier, ό. π.**

► Σύμφωνα με την πανελλήνια έρευνα για τον αναλφαβητισμό που διεξήγαγε το Εθνικό Κέντρο Βιβλίου (1998), ο μισός περίπου πληθυσμός της Ελλάδας είναι υποεκπαιδευμένος, δηλαδή δεν έχει ολοκληρώσει την εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση. Πιο συγκεκριμένα το 12,2% των ερωτώμενων δεν έχει παρακολουθήσει καθόλου το σχολείο ή έχει ολοκληρώσει μόνο μερικές τάξεις του Δημοτικού, το 26,7% έχει ολοκληρώσει μόνο το Δημοτικό, το 9,1% από τους τελευταίους συνέχισε για ένα δύο χρόνια σε κάποια τεχνική ή επαγγελματική σχολή, και οι υπόλοιποι παρακολούθησαν μία ή περισσότερες τάξεις του Γυμνασίου χωρίς να το ολοκληρώσουν. Συζητήστε σχετικά με το φαινόμενο της υποεκπαίδευσης στη χώρα μας.

II. ΔΙΑΛΟΓΟΣ

■ Σύμφωνα με τα λεξικά η λέξη διάλογος σημαίνει συνομιλία, συζήτηση. Ο διάλογος μπορεί να είναι μια απλή ερωταπόκριση, που αποβλέπει στην τυπική πληροφόρηση, ή μια προσπάθεια για βαθύτερη επικοινωνία με στόχο την αναζήτηση της αλήθειας.

1. Διάλογος.

Η σχέση του λόγου με το σώμα, το χρόνο και το χώρο

▶ Να παρακολουθήσετε διάφορες συζητήσεις, π.χ. μια φιλική κουβέντα, μια τηλεοπτική συζήτηση ή τη συζήτηση σε μια γενική συνέλευση της τάξης σας και να παρατηρήσετε σε ποια σχέση βρίσκεται ο λόγος:

■ Με το σώμα

Συγκεκριμένα, να παρατηρήσετε τα εξωγλωσσικά στοιχεία της ομιλίας (τις χειρονομίες, την έκφραση του προσώπου, το ρόλο του βλέμματος στην επικοινωνία, τα αποτελέσματα της σωματικής κόπωσης στο λόγο κτλ.).

■ Με το χρόνο.

- Είναι ο ρυθμός της συζήτησης αργός ή γρήγορος; Πότε και για ποιους λόγους μεταβάλλεται (επιβραδύνεται, επιταχύνεται);
- Πώς κατανέμεται ο χρόνος της ομιλίας ανάμεσα στους συζητητές;
- Όταν υπάρχει συντονιστής στη συζήτηση, ποιος είναι ο ρόλος του; Σε περίπτωση που δεν υπάρχει συντονιστής, με ποια σήματα (γλωσσικά ή εξωγλωσσικά) περνάει ο λόγος από τον έναν ομιλητή στον επόμενο;

- Γιατί ορισμένες φορές ένας ομιλητής μονοπωλεί το λόγο και πώς επιδρά αυτό (θετικά - αρνητικά) στη συζήτηση;
- Συμβαίνει ορισμένες φορές να μιλούν δύο ή περισσότερα άτομα ταυτόχρονα σε μία συζήτηση; Πότε και για ποιους λόγους παρατηρείται αυτό το φαινόμενο;
- Πώς αισθάνεται κάποιο πρόσωπο, όταν στη συζήτηση κανείς δεν του απευθύνει το λόγο;
- Γιατί μερικές φορές κάποιο άτομο δεν παίρνει μέρος σε μια συζήτηση;

■ Με το χώρο.

Να παρατηρήσετε την επίδραση του χώρου στον ομιλητή. Πώς προσαρμόζει ο ομιλητής το λόγο του ανάλογα με το χώρο;

2. Προϋποθέσεις για την επιτυχία ενός διαλόγου / μιας συνομιλίας

■ Λέμε ότι ένας διάλογος/ μια συνομιλία διεξάγεται με επιτυχία, όταν επιτρέπει στο δέκτη να προσλάβει και να κατανοήσει το μήνυμα του πομπού, και να ανταποκριθεί ανάλογα. Προϋπόθεση για την επιτυχία του διαλόγου, ακόμα και

στην απλούστερη μορφή του, την ερωταπόκριση, είναι να διαθέτει ο λόγος και των δύο ομιλητών τις παρακάτω ιδιότητες: α) να είναι ειλικρινής, β) να είναι σαφής, γ) να είναι σχετικός με το θέμα της συζήτησης και δ) να δίνει επαρκείς πληροφορίες για το θέμα (ούτε περισσότερες ούτε λιγότερες από όσες χρειάζονται). Έτσι ο διάλογος λειτουργεί με τη συνεργασία των δύο ομιλητών. Αν έστω και μία από τις παραπάνω ιδιότητες λείπει από το λόγο του ενός ομιλητή, η "συνεργασία" δυσχεραίνεται και η επικοινωνία διαταράσσεται ή διακόπτεται.

● Σε ποια από τα παρακάτω παραδείγματα διεξάγεται με επιτυχία ο διάλογος και σε ποια διαταράσσεται η επικοινωνία; Να παρατηρήσετε τα παραδείγματα αποτυχημένου διαλό-

γου και να βρείτε σε ποια περίπτωση υπάρχει ασάφεια, σε ποια ανεπάρκεια των πληροφοριών και σε ποια απάντηση άσχετη με το θέμα της συζήτησης. Νομίζετε ότι η αποτυχία της επικοινωνίας οφείλεται σε ανειλικρίνεια και, επομένως, σε σκόπιμη παραβίαση των κανόνων της ή στην αδυναμία του ομιλητή να επικοινωνήσει αποτελεσματικά;

A. Το αυτοκίνητό μου έπαθε βλάβη.

B. Υπάρχει ένα γκαράζ μόλις στρίψεις.

A. Βούρτσισες τα δόντια σου και τακτοποίησες το δωμάτιό σου;

B. Ναι, βούρτσισα τα δόντια μου.

A. (Αστυνομικός): Είναι ο πατέρας ή η μητέρα σου στο σπίτι;

B. (Γιος): Η μητέρα μου ή είναι μέσα ή βγήκε στην αγορά.

A. Τι σπουδάζει η κόρη σας;
B. Πάντως δε σπουδάζει Φιλολογία.

A. Κατάφερες να συνεννοηθείς με το συνεργάτη σου τελικά;
B. Προσπάθησα πολύ.

A. (Ο τελωνειακός): Τι έχετε να δηλώσετε, κύριε;
B. (Ο επιβάτης του τρένου): Δηλώνω ότι είμαι Έλληνας και αισθάνομαι ευτυχής που επιστρέφω στην πατρίδα μου.

A. (Ο καθηγητής): Ποια είναι τα είδη των προτάσεων ως προς το περιεχόμενο;
B. (Ο μαθητής): Η οργανωμένη ομάδα λέξεων που εκφράζει μόνο ένα νόημα, με σύντομη συνήθως διατύπωση, λέγεται πρόταση.

3. Ο λογοτεχνικός διάλογος

■ Είδαμε ότι είναι δύσκολο, αν όχι αδύνατο, να αποδοθεί απόλυτα ο προφορικός λόγος με ένα γραπτό κείμενο. Ωστόσο στη λογοτεχνία συχνά χρησιμοποιείται ο διάλογος τόσο στα αφηγηματικά κείμενα όσο και στα θεατρικά, και σχηματίζουμε την εντύπωση ότι ακούμε έναν αυθεντικό προφορικό λόγο, ενώ πρόκειται απλώς για την αναπαράστασή του.

α) Ο διάλογος στα αφηγηματικά λογοτεχνικά κείμενα

Στα αφηγηματικά λογοτεχνικά κείμενα (διήγημα, μυθιστόρημα κτλ.) ο συγγραφέας δεν περιορίζεται στην περιγραφή των γεγονότων, αλλά συχνά τα παρουσιάζει να ξετυλίγονται μπροστά μας. Στην προσπά-

θειά του αυτή ο συγγραφέας χρησιμοποιεί το μονόλογο και το διάλογο, που αποτελούν τα βασικά μέσα, για να πετύχει την αναπαράσταση των γεγονότων (δραματικότητα) και να προσδώσει ζωντάνια στην αφήγηση.

● Ποια μέσα χρησιμοποιούνται στο γραπτό αφηγηματικό λόγο, για να αποδοθεί ο προφορικός λόγος με τα παραγλωσσικά και εξωγλωσσικά γνωρίσματά του; Να απαντήσετε με βάση το παρακάτω απόσπασμα από την Αργώ του Γ. Θεοτοκά.

... Ο Παπασίδερος βάδισε μονομιάς καταπάνω του. Το βλέμμα του γυάλιζε μες στο ημίφως. Ήτανε πολύ νευριασμένος κι έμοιαζε απειλητικός.

- Τι θες εδώ; ρώτησε βίαια.

- Θέλω γράμματα! αποκρίθηκε ο μικρός αυθόρμητα, μηχανικά, χωρίς να σκεφτεί τί έλεγε, με το (ίδιο πάντα αφαιρεμένο και παράξενο ύφος.
- Γιατί έφυγες, μωρέ, από το σπίτι σου;
- Θέλω γράμματα! ξανάπε το παιδί.
- Πήγαινε να με περιμένεις στο προαύλιο! πρόσταξε, ο παπάς. Κι ενώ ο μικρός στεκότανε απολιθωμένος και τον κοίταζε κατάματα δίχως να καταλαβαίνει τα λόγια του, ο παπάς του φώναξε ακόμα πιο βίαια, σηκώνοντας κιόλας την κοκαλιάρικη χερούκλα του:
- Πήγαινε έξω αμέσως, να μη σε σπάσω στο ξύλο!

► Να εντοπίσετε τα διαλογικά μέρη σε διάφορα αφηγηματικά κείμενα και να παρατηρήσετε τις λειτουργίες του διαλόγου: με ποιον τρόπο

εξυπηρετεί ο διάλογος την εξέλιξη της δράσης κάθε φορά και πώς συντελεί στη διαγραφή των χαρακτήρων; Μπορείτε π.χ. να ανατρέξετε στα παρακάτω κείμενα από το βιβλίο Κ.Ν.Λ. «Η μπογάτσα» 7ος τόμος σ.36 και «Ο Παπα-Νάρκισσος» 6ος τόμος σ.101.

β) Ο θεατρικός διάλογος

▶ Να συγκρίνετε ένα θεατρικό διάλογο από τα Κ.Ν.Λ. με ένα διάλογο

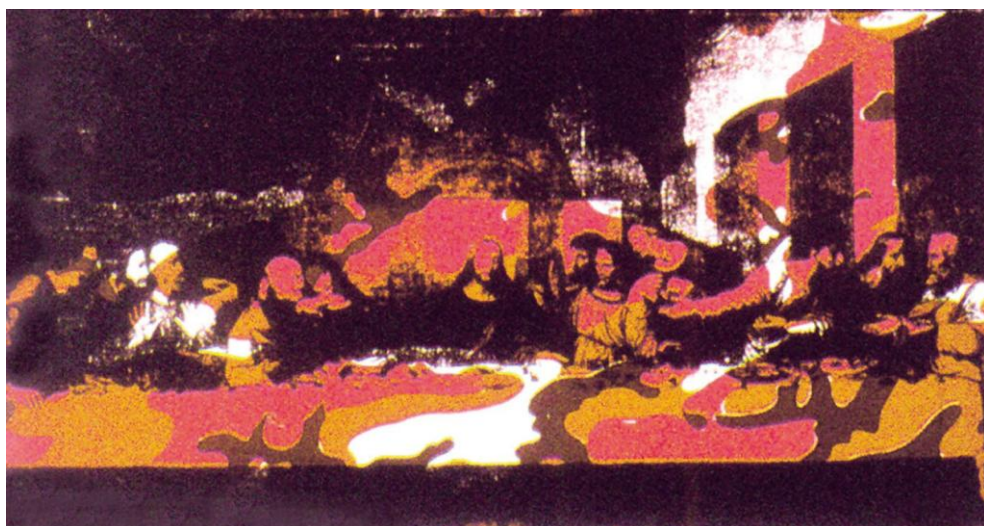
που περιέχεται σε αφηγηματικό κείμενο, ως προς τον τρόπο με τον οποίο προσδιορίζεται ο ομιλητής και τον τρόπο που αποδίδονται τα εξωγλωσσικά και τα παραγλωσσικά γνωρίσματα της ομιλίας. Να προσέξετε το είδος της στίξης σε κάθε περίπτωση.

▶ Όπως είδαμε, στο αφηγηματικό κείμενο ο διάλογος συνοδεύεται από μια λεπτομερή περιγραφή των εξωγλωσσικών και των παραγλωσσικών στοιχείων. Μπορείτε να πείτε γιατί αυτό δε συμβαίνει σε τέτοια έκταση και στο θεατρικό κείμενο;

γ) Η φυσικότητα στο διάλογο

■ Η φυσικότητα (το να ηχεί δηλαδή ο διάλογος σαν πραγματικός) αποτελεί μία από τις κύριες αρετές ενός διαλόγου σε γραπτό κείμενο. Για να δώσει ο συγγραφέας φυσικότητα στο λόγο των ηρώων του, χρησιμοποιεί στο διάλογο τους κάποια από τα γνωρίσματα του προφορικού λόγου, π.χ. σύντομες ή μισοτελειωμένες φράσεις, παύσεις, κτλ. Παράλληλα προσέχει ώστε η ιδιόλεκτος κάθε προσώπου να παρουσιάζει συνέπεια με όλα τα άλλα γνωρίσματά του, δηλαδή την κοινωνική του

**προέλευση, το χαρακτήρα του κτλ.
Προσπαθήστε να εντοπίσετε
στοιχεία φυσικότητας σε διαλόγους
που περιέχονται στα Κ.Ν.Λ.**

Δραματοποίηση

- ▶ Να παρουσιάσετε στην τάξη μια σκηνή που διαδραματίζεται ανάμεσα σε έναν έφηβο και στους γονείς του. Ο διάλογος μπορεί να αρχίζει με μία από τις παρακάτω φράσεις:**
- Γιατί γυρίζεις αργά κάθε βράδυ;**
  - Δε μ' αρέσουν οι φίλοι σου.**
  - Σας το λέω από τώρα. Φέτος το καλοκαίρι θα πάω διακοπές με τους φίλους μου.**
  - Θέλω χρήματα, για να αγοράσω μοτοσικλέτα (ηλεκτρική κιθάρα, ηλεκτρονικό συγκρότημα κτλ.).**
  - Αποφάσισα να παρατήσω το σχολείο.**

- Ένας μισθός δε φτάνει. Πρέπει ν' αφήσεις το σχολείο, για να δουλέψεις.
- Αν εξακολουθήσετε αυτή την τακτική, σας το δηλώνω ότι θα φύγω από το σπίτι.
- Πρέπει να βελτιώσεις την επίδοσή σου στο σχολείο. Δεν έχουμε μόνο δικαιώματα αλλά και υποχρεώσεις.

- ▶ α) Προσπαθήστε να γράψετε σε θεατρική μορφή έναν από τους διάλογους που παρουσιάστηκαν στην τάξη·
- β) να αφηγηθείτε ύστερα τη σκηνή σε ένα γράμμα που απευθύνεται σε κάποιο φίλο είτε από την πλευρά/οπτική γωνία του εφήβου είτε από την πλευρά/οπτική γωνία των γονιών. Στο γράμμα σας να αφηγηθείτε τα γεγονότα και να μεταφέρετε σε πλάγιο λόγο τα βασικά σημεία της

συζήτησης. Φροντίστε ωστόσο να ζωντανέψετε την αφήγησή σας παρεμβάλλοντας κάποια διαλογικά μέρη που θα αποδίδουν σε ευθύ λόγο τις χαρακτηριστικές φράσεις των ομιλητών. Εννοείται ότι και στις δύο περιπτώσεις (α, β) στόχος σας δεν είναι να γράψετε ένα λογοτεχνικό κείμενο, αλλά απλώς να αποδώσετε με φυσικότητα ένα διάλογο.

Θέματα για συζήτηση και έκφραση / έκθεση σχετικά με το διάλογο

► Να αναπτύξετε τις παρακάτω απόψεις για το διάλογο.

... Διάλογος είναι, κατά τη δική μου γνώμη, να παραδεχτείς ότι η αλήθεια είναι πολλαπλή. Ότι είναι ανέφικτη η πλήρης αλήθεια. Και πρέπει να φωτισθεί από πολλές πλευρές, για να τη συλλάβει κανείς. Επομένως, έχει ανάγκη από τον έλεγχο του άλλου, από τη δοκιμασία του άλλου, και τον χρειάζεται τον άλλον η αλήθεια. Όταν λες ότι κατέχεις εσύ την αλήθεια μόνος σου και δε χρειάζεσαι τον άλλον, είσαι δογματικός, δεν είσαι κριτικός νους. Και δεύτερο, πρέπει να παραδεχτεί κανείς ότι για να πλησιάσει τον άλλον, ένας μόνος τρόπος υπάρχει: να τον πείσει.

Του διαλόγου μέθοδος είναι μόνο η πειθώ. Ούτε η γοητεία, ούτε η απάτη – η πειθώ. Είπα και πιστεύω στον αληθινό διάλογο. Στο διάλογο δεν πάμε να σώσουμε τις ιδέες μας. Πάμε να σώσουμε την αλήθεια...

Ε. Π. Παπανούτσος,
από τις εφημερίδες

▶ Να οργανώσετε μια συζήτηση «στρογγυλής τραπέζης» για το

διάλογο, με εισηγήσεις που θα καλύπτουν διάφορες πλευρές του θέματος όπως:

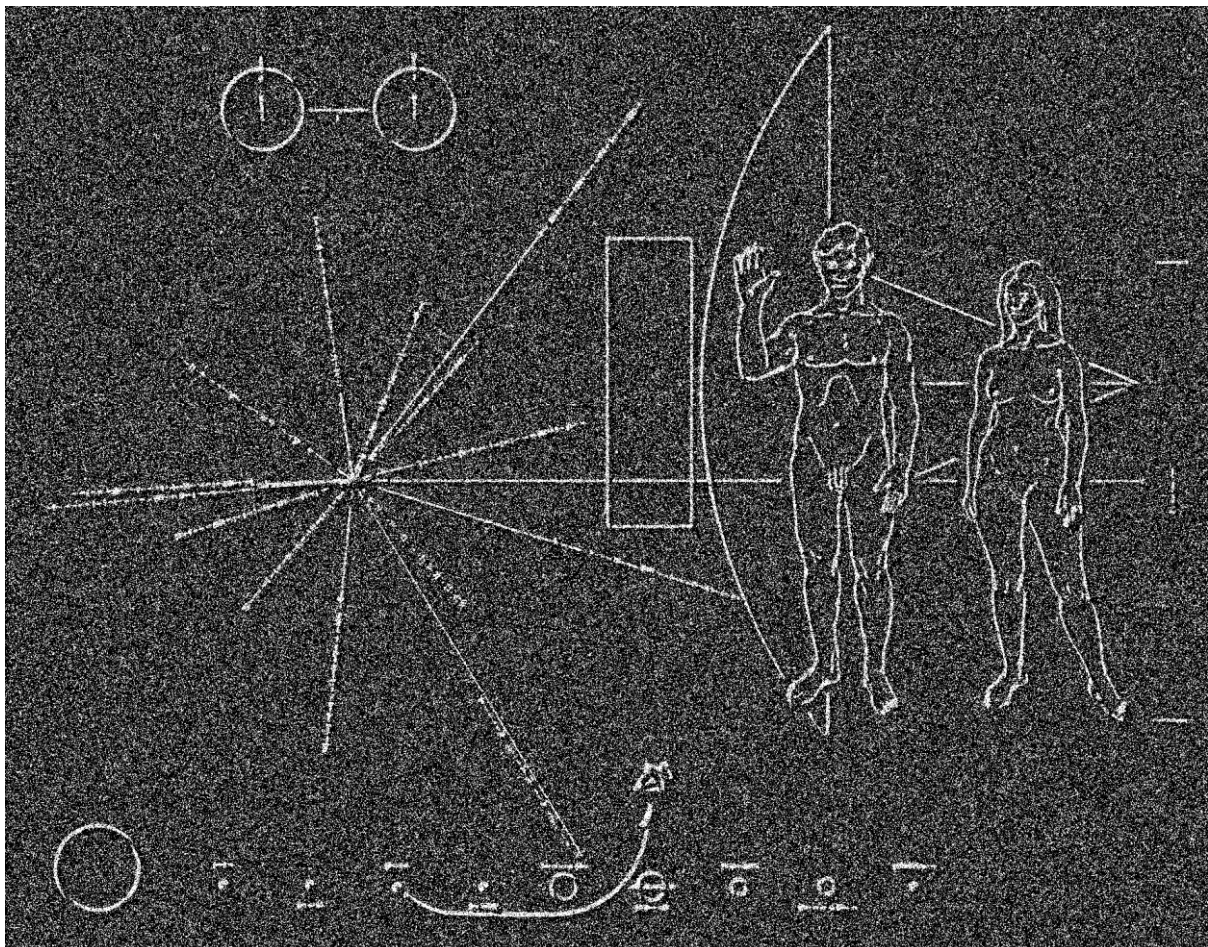
- διάλογος και δημοκρατία.
- διάλογος και επιστήμη
- διάλογος και τέχνη
- διάλογος και εκπαίδευση
- διάλογος και διαπροσωπικές σχέσεις.

Χρήσιμες πληροφορίες: Η συζήτηση «στρογγυλής τραπέζης» περιλαμβάνει εισηγήσεις για διάφορες πλευρές ή μέρη ενός κεντρικού θέματος. Ορισμένες φορές μπορεί να περιλαμβάνει εισηγήσεις για το ίδιο αντικείμενο από εισηγητές με διαφορετικές ειδικότητες. Ένα θέμα π.χ. μπορεί να παρουσιαστεί από ιστορική, κοινωνιολογική, ψυχολογική και παιδαγωγική πλευρά. Η διαδικασία της συζήτησης είναι συνήθως η εξής:

α) Ο πρόεδρος ή συντονιστής της συζήτησης:

- Εισάγει το θέμα και εκθέτει τους στόχους.
  - Παρουσιάζει τους εισηγητές - συζητητές.
  - Εκθέτει τους όρους της συζήτησης, το χρονικό πλαίσιο και άλλα διαδικαστικά σημεία.
- β) Οι εισηγητές παρουσιάζουν το θέμα.

διάλογος με το άλλο...

γ) Το ακροατήριο υποβάλλει ερωτήσεις:

**- διασάφησης, επεξήγησης
- κριτικής, ελέγχου, διαφωνίας, συμφωνίας, επέκτασης.**

δ) Ο πρόεδρος συνοψίζει, διατυπώνει τα αποτελέσματα - πορίσματα της συζήτησης.

Τα στοιχεία για την παραπάνω άσκηση αντλήθηκαν από το βιβλίο: «Μαθήματα Νεοελληνικής γλώσσας. Για την τρίτη τάξη του Γυμνασίου», έκδ. Μέσης Εκπαίδευσης Λευκωσία, 1985.

● Με βάση τα πορίσματα από τη συζήτηση «στρογγυλής τραπέζης» και το κείμενο του Ε. Παπανούτσου για το διάλογο, να εκθέσετε προφορικά ή γραπτά τις απόψεις σας για τα παρακάτω θέματα:

- Η σημασία του διαλόγου για την ατομική και συλλογική ζωή.
- Για να είναι ο διάλογος γόνιμος και εποικοδομητικός, απαιτούνται εκτός από τις αντικειμενικές – εξωτερικές προϋποθέσεις (ελευθερία λόγου, δημοκρατικό κλίμα, και γενικά λειτουργία δημοκρατικών θεσμών) και ορισμένες υποκειμενικές – ατομικές προϋποθέσεις (ικανότητες / προσόντα, στάση / ήθος των ομιλητών). Να προσδιορίσετε με μεγαλύτερη ακρίβεια τις υποκειμενικές προϋποθέσεις και να δείξετε πώς αυτές συμβάλλουν στην επιτυχία ενός διαλόγου με στόχο την αναζήτηση της αλήθειας.
- Εκτός από το διάλογο με έναν άλλο συνομιλητή, μπορούμε να κάνουμε «διάλογο» με τον εαυτό μας, με ένα έργο τέχνης, ένα βιβλίο.

Σε ποιες περιπτώσεις κάνουμε έναν τέτοιο διάλογο και σε τι αποβλέπει;

▶ Οργανώστε στην τάξη σας έναν αγώνα επιχειρηματολογίας. Επιλέξτε ένα θέμα που σας ενδιαφέρει και για το οποίο υπάρχουν αντικρουόμενες απόψεις. Δείτε ενδεικτικά τα παρακάτω θέματα:

- Ο θεσμός των μαθητικών κοινοτήτων (δεν) περνάει κρίση.**
- Οι σχολικοί περίπατοι (δεν) πρέπει να καταργηθούν.**
- Οι καταλήψεις των σχολείων (δεν) είναι σωστό μέσο διαμαρτυρίας.**
- Τα μαθήματα επιλογής (δεν) είναι χρήσιμα. Χωριστείτε σε ομάδες. Η πρώτη ομάδα συγκεντρώνει επιχειρήματα υπέρ της θέσης (κατάφαση). Η δεύτερη ομάδα επιχειρήματα κατά της θέσης (απόφαση) και μια τρίτη ομάδα και τα υπέρ και τα κατά.**

Η διαδικασία αυτή δεν πρέπει να ξεπερνάει τα 15΄. Στη συνέχεια τρεις εκπρόσωποι των δύο πρώτων ομάδων θα εκθέσουν εναλλάξ τα επιχειρήματά τους ή και θα ανασκευάσουν τα επιχειρήματα της αντίπαλης ομάδας (ο κάθε ομιλητής έχει στη διάθεσή του 5΄). Η τρίτη ομάδα θα αξιολογήσει τα επιχειρήματα που παρουσιάστηκαν και θα προσπαθήσει να συνθέσει τις αντιτιθέμενες απόψεις. Με βάση τη σύνθεση αυτή, ο κάθε μαθητής θα αναπτύξει στη συνέχεια γραπτώς το θέμα.

► Σχετικά με το διάλογο μπορείτε να αντλήσετε υλικό από τις παρακάτω ηλεκτρονικές διευθύνσεις:

■ <http://www.parliament.gr> :
Δικτυακός τόπος της Βουλής

■ <http://www.parliament.gr/vouliefinwn/praktika/default.htm> :
Δικτυακός τόπος για τη Βουλή των Εφήβων

■ <http://arkadia.ceid.upatras.gr/arkadia/culture/tsakonia/tsakonia.htm> : Δικτυακός τόπος του ευρωπαϊκού προγράμματος Spring Day in Europe. Σκοπός του είναι η συνεργασία και ο διάλογος μεταξύ των ευρωπαϊκών σχολείων στα πλαίσια της διευρυμένης Ευρώπης

■ <http://citizens.eu.int/originchoise.htm> : Κόμβος της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την ονομασία «Διάλογος με τους πολίτες και τις επιχειρήσεις». Σκοπός του η πληροφόρηση των Ευρωπαίων πολιτών για τις υπόλοιπες χώρες της Ένωσης και τα δικαιώματά τους σ' αυτές.

Βουλή των Εφήβων

Λεξιλόγιο

▶ Να συμπληρώσετε τα κενά με μια από τις λέξεις: συνέδριο, συνέλευση, συνεδρίαση, συμβούλιο, σύσκεψη, συνδιάσκεψη.

• Ιατρικό ..... είναι η ..... δύο ή περισσότερων γιατρών, για να εξετάσουν την κατάσταση του αρρώστου.

• ..... είναι η συγκέντρωση πολλών προσώπων, για να συσχεφθούν και να αποφασίσουν για ορισμένα σημαντικά θέματα.

• Στη ..... της Γενεύης πήραν μέρος εκπρόσωποι από όλες τις χώρες - μέλη του Ο.Η.Ε.

• Η γενική ..... των μαθητών θα γίνει την Τρίτη 12 Μαΐου, στις 9 π.μ., στην αίθουσα τελετών του σχολείου.

- Στη ..... της Βουλής για την αναθεώρηση του Συντάγματος έγινε θυελλώδης συζήτηση.
- Η Γ΄ Εθνική ..... που έγινε στην Τροιζήνα το 1827 ψήφισε το «Πολιτικό) Σύνταγμα της Ελλάδας» που θεωρείται ένα από τα πιο προοδευτικά πολιτειακά κείμενα της εποχής του.

▶ Καταγράψτε όσο το δυνατόν περισσότερες σύνθετες λέξεις με πρώτο ή με δεύτερο συνθετικό τις λέξεις γράφω και λόγος, π.χ. γραφομηχανή / στενογραφώ, λογοκλόπος / παράλογος.

● Σχηματίστε φράσεις με τις παρακάτω λέξεις, αφού προηγουμένως αποδώσετε με συντομία τη σημασία τους:

**Λογοκλόπος, υπόλογος,
ετυμολογία, ταυτολογία, λογοδοσία,
λεπτολόγος, βραχυλογία.**

- ▶ Να βρείτε τα ισοδύναμα επίθετα για τους παρακάτω χαρακτηρισμούς, π.χ.
λέει με λίγα λόγια → λιγόλογος:**
- μιλάει με καλό και γλυκό τρόπο.**
  - εκφράζεται με συντομία και ευστοχία.**
  - κρατάει το μυστικό που του εμπιστεύτηκαν.**
  - μιλάει με θράσος και με προπέτεια, χωρίς σεβασμό προς τους άλλους.**
  - έχει έτοιμες τις απαντήσεις στις στιχομυθίες και στα πειράγματα.**
  - λέει μεγάλα και κενά λόγια, υπόσχεται πολλά και δεν κάνει τίποτε.**
  - μιλάει με ευχέρεια και πειστικότητα**

▶ Προσπαθήστε να ετυμολογήσετε τις παρακάτω λέξεις και να χρησιμοποιήσετε μερικές από αυτές σε φράσεις: κοινοτοπία, στιχομυθία, ακριτομυθία, διαξιφισμός, νύξη, υπαινιγμός, αμετροέπεια, δημοκοπία, αθυρόστομος, στρεψόδικος, άρρητος, σχοινοτενής (λόγος), άναυδος, λεξιθηρώ, ακροθιγώς, ευφράδεια.

▶ Να βρείτε επίθετα που χαρακτηρίζουν το λόγο κάποιου ατόμου, π.χ. αναλυτικός λόγος.

● Να αποδώσετε με διαφορετικό τρόπο τη σημασία των υπογραμμισμένων φράσεων:
- Ξεκινήσαμε τη συζήτηση με την πρόθεση να γεφυρώσουμε το χάσμα, αλλά εν τη ρύμη του λόγου

**ανταλλάξαμε πολλές πικρές
κουβέντες.**

**- Δεν αποκαλύπτει ποτέ τις
πραγματικές προθέσεις του. Όσες
φορές τον προκαλούν να πάρει
ανοιχτή θέση πάνω στο θέμα, αυτός
τηρεί πάντα σιγήν ιχθύος.**

**- Θα μπορούσα να πω ακόμα
πολλά σε βάρος του, αλλά... Θεου,
Κύριε, φυλακήν τω στόματί μου.**

**- Ο δικαστής έκρινε με αμεροληψία
τον κατηγορούμενο, ο οποίος,
ειρήσθω εν παρόδω, υπήρξε
παιδικός του φίλος.**

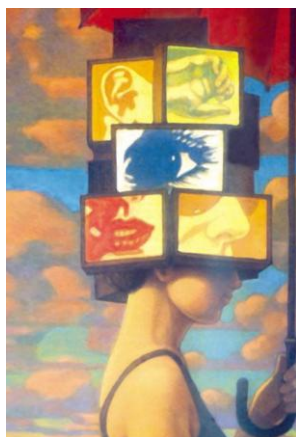
**- Ο περιορισμός των τροχαίων
ατυχημάτων απασχόλησε κατά
καιρούς τις κυβερνήσεις των
ευρωπαϊκών κρατών, αλλά για
πρώτη φορά έθεσαν το θέμα επί
τάπητος στην Ευρωβουλή, όταν
ανακηρύχτηκε η φετινή χρονιά έτος
οδικής ασφάλειας.**

- Ένας σοβαρός άνθρωπος εκτιμάει με ρεαλισμό την κατάσταση και δεν παρασύρεται από τα φληναφήματα και τις πομφόλυγες των ανοήτων και των λογοκόπων.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 2ου ΤΟΜΟΥ

ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΠΟΙΚΙΛΙΕΣ

(Συνέχεια από τον 1ο τ.)

VII. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΛΟΓΟΥ 5

- α) Οργάνωση του λόγου και
οι ειδικές γλώσσες.....5
- β) Οργάνωση του λόγου και
η πειθώ 14
- γ) Οργάνωση του λόγου και
το επιχείρημα.....17
- δ) Οργάνωση του λόγου και
η αιτιολόγηση 27
- ε) Οργάνωση ευρύτερου κειμένου
(έκθεσης) με αιτιολόγηση.....34

VIII. ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΚΑΙ ΕΚΦΡΑΣΗ – ΕΚΘΕΣΗ 52

**Η γλωσσομάθεια και
η χρησιμότητά της.....52**

Ο ΛΟΓΟΣ

**Ι. ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ ΚΑΙ
ΓΡΑΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ.....75**

**1. Επισημαίνω τα στοιχεία
της ομιλίας.....75**

**2. Συγκρίνω τον προφορικό με
το γραπτό λόγο 84**

**α. Ο προφορικός και ο γραπτός
λόγος ως μέσα επικοινωνίας ...84**

**β. Διαφορές του προφορικού
λόγου από το γραπτό 87**

**γ. Απροσχεδίαστος και
προσχεδιασμένος λόγος 96**

**δ. Απόδοση του προφορικού
λόγου σε γραπτό 118**

**ε. Το φανερό και το λανθάνον
νόημα.....118**

στ. Τελεστικός λόγος	120
Θέματα για συζήτηση και έκφραση / έκθεση σχετικά με τον προφο- ρικό και το γραπτό λόγο	123
II. ΔΙΑΛΟΓΟΣ.....	132
1. Η σχέση του λόγου με το σώμα, το χρόνο, το χώρο ..	132
2. Προϋποθέσεις για την επιτυχία ενός διαλόγου	135
3. Λογοτεχνικός διάλογος	139
α) Ο διάλογος στα αφηγηματικά λογοτεχνικά κείμενα	139
β) Ο θεατρικός διάλογος	142
γ) Η φυσικότητα στο διάλογο ..	144
Θέματα για συζήτηση και έκφραση / έκθεση σχετικά με το διάλογο	148
Λεξιλόγιο	158

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν βιβλιόσημο προς απόδειξη της γνησιότητάς τους. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δε φέρει βιβλιόσημο, θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7, του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α΄).

***Απαγορεύεται η αναπαραγωγή
οποιοδήποτε τμήματος αυτού του
βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα
(copyright), ή η χρήση του σε
οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή
άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.***